

TUTSEK ANNA

A FENYVESEK KÖZÜL

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-210-9 (online)
MEK-17437

TARTALOM
EGY KIS CSALÓDÁS.
SIKERÜLT MULATSÁG.
A LEGNAGYOBB HATALOM.
EGY DRÁMA.
KIS EMBEREK.
FÜRDŐI ÜDÜLÉS.
HOMOKRA ÉPÜLT VÁRAK.

Te kedves, szép vidékem, mely oly ismerős és oly kedves vagy előttem, mint a gyermekkor emlékei - légy üdvözölve!

Te kicsiny völgy ott a nagy hegyek között, te zúgva tova futó folyó a bemohosult sziklák alatt - emlékszem reátok!

És te sötét fenyőerdő, rejtélyes és titokszerű homályoddal, hol árny az árnynyal egybefoly s hol századok viharait látott fáid törzse alatt a haraszt, a páfrány és erdei harangvirág virul - miért szállja meg lelkemet oly édes-bús érzés, ha reátok gondolok?...

Jó ismerős ott nekem minden zúg, minden kőszikla, minden páfrány-levél.

Hallom ott a föld szívének dobogását, s megértem a mit a fenyőfák mesélnek, e bús, sok regét tudó örökzöld fák, melyektől a természet megtagadta az álom, az éjszaka, a tél jótéteményét.

Járhatok-kelhetek a világban ide-oda, - de a lelkem mintha láthatatlan szálakkal volna odafonva a fenyvesek közé, hol a lehulló tű-levelek és barna tobozok eltakarják a hervadást és a némaságot.

Sehol a világon nem lehet édesebben megpihenni, mint ott, e fenyőfák alatt; sehol a világon nincs annyi gyógyító balzsam, vigasztaló, csendesítő erő, mint ott, e fenyvesek között!

És az eltűnt, örökre tovasuhant órákat sehol nem lehet úgy visszaélni, mint e góth-stilü templomhoz hasonló erdők magányos, szelid csendjében - melynek beszédes némaságát csak az tudja megérteni, a ki sokat gondolkozott, szeretett és szenvedett; s oda vissza-vissza térve és ott megpihenve, úgy vélem, mintha hozzám is beszélne, s tőlük hallanám elregélni ezeket a kis történeteket, elmúlt boldogságról, csendes örömekről, rejtett könnyekről, kis emberek egyszerű életéről...

EGY KIS CSALÓDÁS.

- Kérem szépen, lehet-e beszélni az igazgató úrral?

Senki sem felel.

- Kérem szépen - ismétlődik a halk, alázatos kérdés - lehet-e beszélni az igazgató úrral?

Az egyik irnok végre felemeli a fejét s kezével a szemben levő ajtó felé int. Az öreg asszony mélyen meghajtja magát s arra tart.

Most előkerül valahonnan az irodaszolga is, kinyitja előtte az ajtót s a fal melletti nádfonatu padra mutat.

- Tessék ide leülni és várakozni - szól leereszkedőleg.

Az asszony ismét meghajtja magát s a pad legszélső végére ül.

A szobában egy nagy íróasztal van, s két úr áll az íróasztal előtt, kedélyesen beszélgetve.

Az egyik úr rövidlátó, de hátra fordulván azt meglátja, hogy egy nő jött be a szobába.

Azonnal közeledik feléje.

- Ah, ah, úgy tetszik ismerem! Együtt utaztunk a mult héten Kassáról, nemde?

A jó asszony örvendezve áll fel, hogy valaki ismerősre akadt, s ismét meghajtja magát. De a rövidlátó úr közben föltette zwikkerét s úgy nézi meg.

- Oh jé! - kiált visszahökkenve - tévedtem! Nem utaztunk együtt soha!...

- Az ördögbe! - mormogja visszatérve kollégájához - szakasztott az anyósom!

Az öreg asszony kissé csodálkozva ül vissza a nádfonatu pad szélére, de csakhamar megfeledkezik csodálkozásáról visszatérő félelmében és szorongásában.

- Én özvegy Illés Györgyné vagyok, kérem szépen - ismétli magában talán már századikszor mondókáját, melyet az igazgató úrnak készült előadni. - Tetszik tudni, az Illés János édes anyja. Oh, kérem szépen, az a szegény Jani, igazán nem vétett olyan nagyot... Én tudom, hogy ő milyen jó fiu... Nem azért, mert az édes anyja vagyok, de valóban. - Jaj, mennyit nyitogatják azt az ajtót!... Talán ez az igazgató úr?... Nem, kiment megint. - Hát, kérem szépen, elmondom én az egész esetet úgy, ahogy történt. Le is irtam, itt van az írásom róla, de gondoltam jobb lesz, ha élőszóval is elmondom. Hiszen tudom, hogy van az urakban könyörület... Különben én csak igazságot kérek...

- Megint két úr! Milyen jó kedvük van!...

- A fiam nem is tud róla, hogy én eljöttem érte könyörögni. Nem engedett volna el... Nem ő a hibás kérem szépen, hanem azok, a kik belevitték. Azokat büntessék, ne az én fiamat... Ez nem igazság, uraim!...

- Puff! - Pardon!

- Ejnye - mordul az irnok úr az öreg asszonyra, kinek előrenyujtott lábában úgy megbotlott, hogy majd orra bukott. - Tessék arrább ülni és ne épen ide az ajtó mellé.

- Oh - bocsánat - engedelmet kérek - rebegi az öreg asszony, tovább csúsztatva a padon. Lábait maga alá húzza, s igyekszik oly kicsire összezsugorodni, hogy senkinek se legyen alkalmatlan.

Az őrök úr még sokáig dohog-morog magában, s bosszús pillantásokat vet az öreg asszonyra. Ej, ej, őrök úr, hát illik-e oly barátságatlanak lenni egy félénk öreg asszonynyal? Szegény őrök úr, önnek bizonyára nincs édes anyja...

Most megint nyílik az ajtó. Borzasztó, hogy mennyit jönnek-mennek itt az emberek. A jó asszony egész ideges lenne, ha tudna; így csak meg-megrázkódik a hideg levegőtől, mely a nyitódó-csukódó ajtóból egyenesen rácsap.

Érdeklődve nézi ezt a sok urat, kik itt megfordulnak. Mindegyik egy-egy nagy csomó irást, papírost hoz vagy visz be a másik szobába. Bizonyára ott van az igazgató úr. Hozzá viszik be aláírás végett.

Oh az a mindenek fölött levő, hatalmas igazgató úr, kitől függ az ő fiának is a sorsa!

Hogyan is fog előtte megállani és könyörögni?... És újólaj ismételngetni kezdi magában mondókáját:

- Én özvegy Illés Györgyné vagyok...

- Kérek tiz krajczárt!

Illésné fölűti fejét s körülnéz. Azt hiszi, hozzá szóltak, s már felelni akar, hogy: bocsánat, nincs nálam annyi pénz... Azonban az őrök úr előtt áll a hivatalszolga, s egy levelet ad át neki.

- Mit, tiz krajczárt? - kiált az őrök. - Semmi sem jár ezért. Hát nem látja ideirva: - Franko-Feldpost?

- De én már kifizettem a levélhordónak!

- Az a maga baja. Reklamálja a postahivatalnál. Máskor legalább tudni fogja, hogy a «Feldpost-franco». Hogy még ezt is megleletezik!

A szolgálja megnyult képpel megy ki. Illésné megsajnálja és szivesen megadná neki a tiz krajczárt, de ő is olyan szegény asszony... Semmije sincs, csak a mit a fia keres a hivatalban... Mi lesz velök, ha ezt is elveszítik, vagy ha pénzbüntetéssel sujtják?... Hiszen így is alig tudnak megélni...

De Istenem, már tiz óra! Több mint félórája váraozik és még senki sem mondta, hogy be-mehet az igazgató úrhoz.

Megkérdezné az őrök urat, de az oly barátságatlan: nem meri. Vajjon mégis - merje-e?...

Félénken pislant a nagy íróasztal felé, hol az őrök úr most valami furcsa dolgot mivel. Egy különös szerszámot ütöget nagy csörömpöléssel valami papirosokhoz, s oly gyorsan jár a keze, mint a motolla.

Illésné még soha életében nem látott hivatalos bélyegzőt s öreg asszonyok módjára roppant kíváncsi lesz látni, hogy mi az? De kérdezni restelli, sem oda nem mer menni, hogy meg-nézze.

Azonban most az őrök úr fölkel és kimegy. Illésné egyedül marad. Egy pillanatig haboz, küzködik magában - de végre is a kíváncsiság erősebb benne, mint a félénkség.

Lassan fölkel, odamegy az íróasztalhoz, s előrenyujtott nyakkal, kíváncsi érdeklődéssel nézegeti azt a szerszámot.

Ilyesmi lehetett a fiának is kezében, a mint magyarázta gyakran - de ő soha sem birta meg-érteni.

Szegény Jani... szegény jó fiu...

Illésné elérékenyedik s gépiesen nyul a bélyegző után, hogy közelebből megnézze.

E perczben kinyilik az ajtó, s belép az irnok úr. Az anyóka ijedten összerázkódva, kiejti kezéből az ércbélyegzőt, mely nagy zajjal, csörömpöléssel esik le a földre.

- Csak - csak - meg akartam nézni - én - kérem szépen - engedelmet kérek - hebegi az öreg asszony félholtan az ijedtségtől s jól odaüti fejét az irnok úr fejéhez, a mint vele egyszerre hajol le a szerencsétlen bélyegző után.

- Oh - bocsánat - engedelmet kérek - tördeli még jobban megrettenve, s el van reá készülve, hogy most azonnal kiutasítják a szobából.

- Nem tesz semmit - mormogja bosszusan az irnok. - Azonban tessék oda leülni és nyugodtan lenni. Hivatalos helyiségben minden a szemnek, semmi a kéznek.

Illésné alázatos köhintéssel foglalja el előbbeni helyét az ajtó mögött, s ha lehetséges, még kisebbre húzza magát össze, mint azelőtt.

- Mégis csak jó ember ez az úr! - gondolja magában hálásan, mig lábai még reszketnek az előbbi nagy felindulástól. Hiszen azt is mondhatta volna, hogy távozzam innen!

Most megint három úr jön be, hangosan beszélgetve, s egymást kínálgatva az ajtónál a belépéssel. Utoljára is mind a hárman egyszerre akarnak bemenni, s közben majd eltapossák Illésné, ki azt sem tudja már, hogy hova dugja el a lábait.

A három úr vigan, nevetve megy be a másik szobába, s a nyitva hagyott ajtón ismét jön be egy fiatal ember irásokkal.

- Nem lehet bemenni - int neki az irnok.

- Miért? Mi van?

- Fegyelmi ülés!

- Ühm! - A fiatal ember vállai közé húzza a fejét, mintha mondaná: de jó, hogy nem az én bőrömről van szó!

Azután hóna alá csapja az irásokat s ismét kimegy.

Az öreg asszony összerázkódik a hideg levegőtől, mely a nyiló ajtón át beáramlik. Nem tudja, nem érti, miről van szó, csak nyugtalanul nézi az órát, mely immár tizenegyet mutat.

Hát már soha sem kerül reá a sor? Mikor fogják már mondani, hogy bemehet az igazgató úrhoz? Milyen rossz is az, hogy itt senkinek sem panaszolhatja el baját, senki sem törődik vele!

Bizony nem, jó asszony. Hiszen úgy hozzá vannak már itt szokva a kérelmező, folyamodó, panaszkodó vén asszonyhoz, szegény emberhez, hogy senki sem ér rá velök törődni. Mindenik azt hiszi, hogy már a másik beszélt vele.

Az irnok úr megint kimegy s valamit kiált ki az ajtóból a szolgának. Az pár percz mulva egy nagy pohár habzó sörrel s egy zsemlével tér vissza, melyet az irnok úr jóízűen elkölt s aztán a széken hátradőlve, ujságot kezd olvasni.

Az öreg asszonynak eszébe jut, hogy ő is éhes; ma még semmit sem evett, mert a nagy izgalomtól még reggelizni sem tudott. Az uton vett egy sós perezet, de azt sem tudta megenni; ketté törte s a zsebébe dugta.

Most megenné szivesen, de restelli.

Azonban mégis...

Titokban zsebébe nyul, s letör egy darabkát, de nem meri a szájához vinni.

Az irnok ur észrevehethné, meg aztán hátha éppen abban a perczen találnák szólítani?

De talán mégis megehetne egy darabkát... sebesen...

Gyors elszánással szájába tesz egy falatot, s igyekszik a lehető legelfogulatlanabb arczot öltve, alig mozgatva száját, lenyelni egy perez-darabkát.

Sikerült!...

A jó eredménytől felbátoritva, most egy nagyobbat tör le, s szerencsésen lenyeli azt is.

Nem veszi észre, hogy az irnok úr ujsága mögül éppen reá néz, s alig tudja nevetését visszafojtani. Valóban, mulatságos látványt is nyújt a jó anyóka, a mint óvatosan zsebébe nyulva leletör egy darab perezet s azt gyorsan lenyeli. Az irnok úr határozottan komikusnak találja, s alig várja már, hogy ebéd fölött elmulattassa véle pajtásait, ügyesen utánozva az öreg asszony félénk, félszeg mozdulatait.

Illésné most már majdnem teljesen fölbátorodva, egy még nagyobb darabbal tesz kísérletet - de oh Istenem - e pillanatban kinyilik a másik szoba ajtaja, s jön ki az előbbeni három úr, és - ő legalább úgy látja - egyenesen reá néznek.

A jó asszony a perezdarabot kezében nem tudja hirtelen hova rejteni, s szeretne perezestől együtt a föld alá sülyedni.

De a három úr nem sokat törődik vele, s vigan sietnek ki a szobából.

- Gyorsan végeztünk - mondják menetközben. - És nem is sok, ötven forint büntetés. Többet is érdemelt volna. De humánosak vagyunk - igen, humánusak!

Illésné leverten rejti vissza a perezdarabot zsebébe. Már nem éhes... Igen, igen resteli az egészét...

- Oh Istenem, Istenem - töprenkedik magában.

- Mi lesz már velem? Csak bár valakitől megkérdezhetném, hogy bemehetek-e már?

De mindenki oly közönyös arczczal halad el előtte; hogyan merjen megszólítani valakit, mikor senkit sem ismer és őt sem ismeri senki...

Csak várni fog hát tovább, türelmesen, míg az igazgató úrnak ideje lesz őt elfogadni. Ha kell, akár estig is itt ül; hiszen fiáról, egyetlen jó fiáról van szó...

A nagy fali óra kongva üti el a tizenkettőt.

Künn is, benn is a szobákban élénk jövés-menés, ajtócsapdosás hallszik. Az első ütésre az irnok úr is fölugrik, zsebébe teszi az összehajtott hirlapot, s a fogashoz sietve, gyorsan ölti magára téli kabátját.

Az öreg asszony kétségbeesve veszi észre, hogy vége a hivatalos órának.

- Kérem szépen - akarja végső elszántsággal megszólítani az irnokot - de már késő - az el-sietett...

Illésné egyedül marad. Most mit tegyen?...

Hazamenjen a nélkül, hogy valamit végzett volna? Nem, azt nem teheti, hiszen fia... Eh - bátorság! Nem vár tovább semmire, hanem bemegy az igazgató úrhoz.

Reszkető lábakkal, szivdobogva közeledik az ajtóhoz, de oly elszánt bátorsággal, mint mikor a madár szárnyait verdesve száll szembe az óriás ellenséggel, mely fészket fenyegeti.

Kopogtat, de nem felel senki. Még egyszer kopogtat - kissé hangosabban. Hasztalan.

Ekkor - végső elszántsággal - kinyitja az ajtót, belép, s mélyen meghajtja magát.

- Kérem szépen - én - bocsánatot kérek - akarja kezdeni kérelmét az igazgató úrhoz. De a szobában nincs senki.

Illésné meghökkenve néz körül.

Erre nem volt elkészülve. Most mit tegyen?

Zavartan lép vissza, s a küszöbön szembe találkozik az irodaszolgával, ki seprével kezében jön, hogy kissé összesöprögessen.

- Kérem szépen - szólítja meg - az igazgató úrral szeretnék beszélni. Hol találhatom?

- Az igazgató úr még tegnap este elutazott néhány napra, hivatalos ügyekben - mond a szolga jólelkű bőbeszédűséggel - de a helyettese itt volt egész délelőtt, miért nem tetszett vele értekezni? Különben ha az igazgató úrral személyesen kíván tárgyalni, úgy tessék két-három nap múlva eljönni, akkor biztosan itt lesz. Ez a szobája, ni!

- Oh Istenem, - sóhajtja az öreg asszony. - Most mit tegyek? Az én dolgom oly sürgős... Azt mondta a fiam, hogy talán már ma, vagy holnap - - Istenem, jó Istenem... Én Illés Györgyné vagyok, kérem szépen, az Illés János édes anyja, kinek tetszik tudni - -

- Oh, oh - igen, tudom, tudom - mond a szolga fontoskodó arcuzal, s a seprűre támaszkodik. Az Illés János - igen. Hallom, épen ma délelőtt volt a fegyelmi ülés. Hallom, ötven forint birságra ítélték szegény fejét. No igaz, hogy csak rendre huzzák le a fizetéséből, de azért még sem szeretnék a bőrében lenni, mert tetszik tudni, itt minálunk igen szigoruan veszik az ilyesmit, és az igazgatóság... No, no, mi a baj kérem?

Illésné hangosan fölajdul. Kezével int a szolgának; hogy hallgasson el, s lassan elfordul.

Öreg, időtől, munkától és sok gondtól, virrasztástól meggyöngült szemeiből lassan gördül alá két könny ránczos, fonnyadt arczára. És homályos szemeivel a kilincset keresvén, oly szomorú, kétségbeesett pillantással tekint a nádfonatu padra az ajtó mögött, hol annyi órát kinlódott át ma hasztalan, - miként csak azoknak szemei tudnak pillantani, kik utolsó reményöket is elvesztették...

***

Az irnok úr pedig épen e perczen mulattatja asztaltársait a furcsa kis öreg asszonnal, ki ma egész délelőtt, Isten tudja miért; ott ült a hivatalaszobában és perezet evett.

SIKERÜLT MULATSÁG.

- Semmi ellenvetést többet, kedves Magda! - El fogtok jönni, s punktum!
- De édes Katinkám, hiszen láthatod, tudhatod, hogy az teljes lehetetlen! - Én nem szabadulhatok semmiképen!
- Ej, dehogy nem. Jó cseléded van ugy-e bár?
- Igen; Rózsi jó leány és nagyon szereti a gyermekeket.
- Na látod! Szeretném tudni, miért nem bizhatnád néhány órára reá a kicsinyeket? Aludni fognak szép csendesen és Rózsi ügyel reájok. Semmi baj nem történhetik, s mindent rendben találtok, mikor reggel haza jöttök!
- Reggel? Hát reggelig fog tartani a mulatság?
- Persze! Hiszen egy névnapi estély csak reggel végződhetik be. Apa el nem engedne hamarabb. Azt hiszem táncolni is fogunk. Ugyan mondd Magda, mióta nem táncoltál már?
- Bizony épen négy éve; - a mióta férjhez mentem!
- Borzasztó! Hogy is lehet táncz nélkül megélni? Nem, inkább sohasem megyek férjhez!

Magda mosolygott.

- Én is épen így beszéltem. És most eszembe sem jut. Az Ödönke, meg a Magduska úgy elfoglalnak. Tánczok velök eleget, mikor nem tudnak aludni - s ők muzsikálnak is hozzá! - No nem mondom, hogy néha-néha nem kívánczom én is emberek közé, de nem mehetek, a míg ők meg nem nőnek.

- Kivéve holnap este, mikor is pont hétkor nálunk lesztek!

- Nem ígérhetem meg. Talán ha Ödön elmegy.

- No már hallod lelkem, én ugyan nem engedném el az uramat egyedül! Pedig Ödönnek is ugyancsak szüksége volna egy kis szórakozásra. Hiszen ő nem megy soha sehova, még a kávéházba sem, - pedig a férfiak utoljára is megünják az örökös gyermeksírást hallgatni.

Ez az érv győzött. Magda megígérte, hogy majd megbeszéli a dolgot Ödönnel, s aztán megízenik Katinkának a tanácskozás eredményét. Ha csak lehetséges, úgy rendezik el valamiképen, hogy elmehessenek.

Mikor Katinka elment, Magda gondolkozni kezdett. Ugy vette észre, hogy neki tulajdonképen csakugyan nagy kedve volna elmenni arra a mulatságra. Valóban, hiszen már évek óta nem volt társaságban; maga sem tudná megmondani, hogyan történt ez, mikor pedig ezelőtt annyira szerette a mulatságot. De olyan hamar is jöttek, előbb a kis Ödönke, aztán a kis Magduska. Eszébe sem jutott, hogy rajtuk kívül létezik még valami egyéb is a világon.

De most - nem, a kísértés igen erős volt. Ott lesznek a leánykori barátnői, kiket már oly rég nem látott, néhány kedves fiatal asszony, kikkel olyan jól el lehet beszélgetni a gyerekekről, meg a sok apró, édes házi gondokról - és az a fiatal ember, a kit Ödön miatt kikoszarzott, s a ki bánatában öngyilkos akart lenni, - de aztán meggondolta, s inkább megházasodott.

Milyen pompásan mulatna! Még tánczolna is egy keveset. És felvehetné a tegethoff-selyemruháját és a kis rózsabimbós coiffuret a fejére, mely Ödönnek annyira tetszett!

Szóval, midőn Ödön hazajött, az asszonykát egészen fellelkesülve találta, attól a gondolattól, hogy ők most mulatságba fognak menni.

- Oh Kornélia! Oh Gracchusok anyja! - nevetett Ödön. - És te csakugyan azt hiszed, hogy el tudsz hazulról menni?

- El hát - hősködött Magda. - Szeretném tudni, miért ne tehetnék én is úgy, mint más asszonyok?

- Persze, - évelődött Ödön, - de csakis úgy, ha egyik karodra veszed Ödönkét, a másikra Magduskát, s én viszem utánatok a kis dobot, a csörgőt, a trombitát és - -

- Hallgasson, hallgasson, maga haszontalan kis uram - nevetett Magda. - Csak bizd te rám, meglátod, milyen ügyesen elrendezek én majd mindent!

Ödön roppantul örült a Magda elhatározásának. Hiszen ez a jó kis asszonyka heteken, hónapokon át nem mozdult el a gyermekek mellől, s hány éjjen át virrasztott, ha csak a legkisebb bajuk volt - vagy csak képzelte, hogy van. Oly fiatal korban, midőn leányok az ő korában még javában mulatnak s élvezik az élet könnyü, gondtalan örömeit - ő már magára vállalta a nő legnehezebb kötelességeit, s vidáman, mosolyogva osztotta szét gyermekei között lelkének legdrágább kincseivel együtt arcának rózsáit, szemének ragyogását, természetének üde báját, - egészségét, fiatalságát, szépségét...

Valóban, jót fog neki tenni pár órai szórakozás.

Hamarjában megírták hát a levelet Katinkának, melyben megízenik jövetelüket, s aztán hozzáláttak a nagy előkészületekhez.

Legelőször is Ödönnek át kellett mennie Budára, hol egy öreg nagynénje lakott, s megkérnie, sziveskedjék másnap délután átfáradni hozzájuk, s az éjszakát is ott tölteni nálok.

Ez a nagynéne ugyan már öreg is volt, zsémbes is volt, meg egy kissé nagyot is hallott, s épen nem alkalmas a gyermekekkel bajmolódni; - de úgy gondolta ki Magda, hogy Rózsira majd ügyelni fog a gyermekekre, a nagynéni meg ügyelni fog Rózsira, - mert kiváló tehetséggel birt a cselédek ellenőrizni. Nem is maradt meg nála soha négy hétnél tovább egy sem.

A jó asszony eleinte sehogysem értette meg, hogy mit akar tőle Ödön.

- Köszönöm, nagyon jól aludtam, - felelt nyájasan, midőn Ödön kérdezte, hogy: hát számíthatnak-e reá?

Végre nagynehezen megértette a dolgot, s szívesen megígérte, hogy eljön. Csak küldjenek kocsit érte, mert ő fel nem ül semmiféle masinára, gyalog meg az öreg lábai nem igen bírják.

Ez tehát rendben volt, s Ödön vigan koczogott haza.

Másnap reggel aztán felhivatták a házmestert. Nehány szivar s egy forintos bankó segítségével kedvező hangulatot keltve benne, megígértették vele, hogy az éjjel minden félórán feljön az ajtóhoz és kopogtatni fog, megkérdezni; nincs-e valamire szükség, vagy nincs-e valami baj?

Ha pedig - isten őrizzen - segélykiáltásokat, vagy olyasmit hall, azonnal berohan, kiveri a tolvajokat, eloltja a tüzet, orvosért szalad, telefonoz a tűzoltókért vagy a mentőkért, - de mindenekelőtt fiakkerbe veti magát, s elvágat Ödönék után, József-körút ez és ez a szám. Fel is írták neki, hogy el ne felejtse.

Ezek után Magda vette az összes petroleum-lámpákat a szobákból és konyhából - és elzárta. A gyertyatartókba egész szál gyertyákat tett, papirosgallér nélkül, s úgy helyezte el, hogy mindenféle függönytől, terítőtől, gyulékony tárgyaktól jó távol essenek. Ezenkívül éjjelre kis olajméceszt készített elő, s azt is föltette a szekrény tetejére, hogy fel ne borithassák.

Közben meg Rózsának oly szivrehatóan beszélt a lelkére, hogy ügyeljen a gyermekekre - míg maga is majdnem sírva fakadt, Rózsi meg zokogva esküdözött, hogy egy lépést sem fog távozni mellőlök, s mind a két szeme nyitva lesz egész éjjel; a nagysága csak mulasson egész nyugodtan - ő úgy fog ügyelni, mintha csak a saját gyermekei lennének.

Magdának különben mindezen előkészületek között alaposan elment a kedve mindenféle mulatságtól. Legjobban szeretett volna otthon maradni, de miután eleinte annyira vitézkedett, most már restelte mondani, s nem akarta rontani az Ödön kedvét sem, kiről azt hitte, hogy roppantul örül ennek az estélynek, s így hát tette magát, hogy ő is örül.

Pedig tulajdonképen úgy állt a dolog, hogy Ödönnek sem volt hozzá sok kedve, - de ő meg a Magda kedvét nem akarta rontani. Így hát egymást biztatták, hogy milyen pompásan is fognak ők majd mulatni azon a sikerült mulatságon.

Az ebédnél ugyan Magda félénken megkoczkáztatta azt a megjegyzést, hogy talán mégis jobb volna, ha Ödön egyedül menne el, de Ödön erről hallani sem akart. Azonban egy fél óra múlva meg ő állt elő azzal az indítvánnyal, hogy hátha ő csak elkisérné Magdát, s aztán hazajönne? Természetesen ezt az ajánlatot meg Magda utasította vissza teljes indignációval.

Nem maradt hát egyéb hátra, mint belenyugodni a magok választotta sorsba, s Magda csöndes rezignációval készítette elő tegethoff-selyemruháját, s a kis rózsabimbós fejéket.

Délután megérkezett a néni, fiakkerben, egy táskával, egy nagykendővel, néhány kis apró czók-mókkal, s a drága kis Azor kutyájával, mely egyenesen kétségbeejtette Magdát.

- Bizony hideg van künn lelkem, - felelt barátságosan az Ödön kérdésére, hogy: mint szolgál kedves egészsége? s aztán elhelyezkedvén a kályha mellett a nagy karszékbe, azonnal elkezdte gyanús szemmel figyelemmel kísérni Rózsit, ki a gyermekekkel játszott, s azt a tanácsot adta Magdának, hogy a czukortartót soha se hagyja elzáratlanul, mert a mai cselédekben nem lehet bízni.

A kis Ödönke, ki már okos gyerek volt, örömeiben majd kibújt a bőréből, midőn az Azor mopszlit meglátta. Azonnal barátságot akart kötni vele, de Azor bebújt a diván alá, s onnan kaffogott elő, mérgesen viczorítva fogait.

Magda halálfélelmeket állott ki. Hátha megharapja a kutya a gyermekeket? Hátha ráugrik valamelyikre? Hátha hirtelen meg talál veszni?

Végre is a néni nagy nehezen beléegyezett, hogy zárják hát be a spájzba Azort. Ott nem történt egyéb baj, mint hogy feldöntött néhány tejes bögrét s hosszas vinnogás és keserves vakkantások után belenyugodott sorsába, elhallgatott s felnyalta a tejet.

Már hét óra felé járt az idő, midőn végre öltözködéshez foghatott Magda.

Ödön már egy óra óta készen volt, beleprésselve a fekete szalonkabátjába, mely oly régen nem volt már rajta, hogy azóta kissé ki is hízott belőle. Meglehetősen kényelmetlenül érezte magát benne, de nem szólt semmit, s a jó férjek mintaképe gyanánt szenvedte csendes martyromságát a szűk kabát alatt.

Mikor Magda is végre elkészült, oly csinosan, oly kedvesen nézett ki szép selyemruhájában, hogy Ödön gyönyörködve nézte, s úgy érezte, ma este ismét bele kellene szeretnie, ha máris nem szeretné olyan nagyon...

De, jó istenem, hol van a rózsás fejék, mely befejezte volna a toilettet?

Magda az ágyra tette, de most mikor el akarta venni, hogy föltűzze, nem látta sehol.

Keresték, keresték mindenfelé, de csak nem találták, pedig a néni még a konyhában is megnézte az almáriomban, s igen gyanús szemeket vetett Rózsira.

Magda kissé boszús volt, de boszankodása közben is figyelmes lesz az Ödönke hosszas, gyanús hallgatására, s odamegy hozzá.

Ott üldögélt Ödönke a szögletben a földön, s nagy buzgón foglalkozott épen azzal, hogy a kis rózsás, selyemcsipkés fejkötőbe egy egész ezred katonát beállítson.

Máskülönben nem volt annak semmi baja, csak egy kevésbé össze volt tépázva, s a rózsabimbók mind kiváló gonddal és szakértelemmel voltak leszedve róla, és koszorúba fűzve ott ékeskedtek a kis tarka fa-boczi nyakán.

De Ödönke oly ártatlan örömmel mosolygott s oly kedvesen motyogta: csecse mamika, csecse mamika, - hogy a mamikának is nevetni kellett, s bele nyugodnia, hogy fejdísz nélkül megy az estélyre.

Végre indulásra készen állottak. Még egy utolsó pillantást vetettek körül.

Minden rendben volt. A néni csöndesen szunyókált a nagy karszékekben. Azor néha búsan vakkantotta el magát a spájzban. Rózsai olyan éber volt, mintha ő készülne mulatságba. A gyertyák mind kioltva, csak a mécses égett a szekrény tetején. A gyorsforraló az asztalon állt, s benne tej a Magduskának ha fölébred és sirni kezd. A házmester már kétszer is fenn járt és megkopogtatta az ajtót.

A gyermekek békésen aludtak. Ödönke még álmában is kezében szorongatta a mamika csipkés fejkötőjének romjait. A kis Magda kövér piros arczocskája csak úgy nevetett, mintha angyalokat látna álmában. Homlokuk és kezük hűs volt, lélegzésük rendes; nem volt semmi bajuk a világon. Apika és mamika egész nyugodtan távozhattak pár órára.

Az ajtóban még egyszer lelkére kötötték Rózsának, hogy aztán ügyeljen ám, s el ne aludjon tizenkét óráig, a mikor ők biztosan hazajönnek.

De a mint bezárta mögöttük Rózsai az ajtót, olyan furcsán érezték magukat mind a ketten, mintha csak épen kilökték volna őket. Legjobban szerettek volna visszatérni. De azért mégis csak mentek le a lépcsőn.

Magda kikötötte, hogy vagy gyalog, vagy villamos kocsin menjenek, mert a fiakerre szánt pénz már elment a néninek, s nem költenek annyit, hiszen nekik már van kiért takarékoskodni.

Villamos-kocsira ültek tehát, mely épen útjuk céljához a József körútra vitte őket.

De minél tovább távoztak el hazulról, Magda annál nyugtalanabb lett. A kocsiban csak kevesen ültek. Ödön künn maradt szivarozni. Magda meghúzta magát a szögletben. Heves lelkifurdalások vették elő.

- Én egy szívtelen anya vagyok! - mondogatá magában. - Ott hagyom a gyermekeimet egy idegen cselédre bízva, s én elmegyek mulatni! Ezt még egy oktalan állat sem teszi meg. Egy macska bizonyára nem hagyja ott fiait, hogy bálba menjen! Én rosszabb vagyok egy macskánál... Nem érdemlem meg istennek e drága ajándékait, ha ilyen könnyelmű tudok lenni... Ödönke éjjel ki szokott álmában takarózni. Rózsai bizonyára nem veszi észre; a gyermek meghül, tüdőgyulladást kap, tifuszt, difteritist... Magduska felébred, nyöszörög, Rózsai nem hallja... a néni még kevésbé... most sirni kezd, mind hangosabban, szegény, drága kis angyalom... Végre felébred Rózsai, meggyújtja a borszeszt, megmelegíti a tejet - de nem ügyel - igen forró - megégeti a kicsike száját... Szent isten... a borszesz elömlik... meggyúl...

Magda hirtelen felugrik és kimegy.

- Ödön, kiáltja, én nem állom ki tovább! Elég volt a mulatságból - én hazamegyek! Oly nyugtalan vagyok - nem bírom tovább. Te csak menj el azért, én kiszállok, s a legközelebbi kocsival visszamegyek!

- De édesem, - igyekeznek megnyugtatni Ödön, - hiszen nincs semmi ok az aggodalomra! Már ha elindultunk csak menjünk is el.

- Nem, nem, szól Magda nevetve is, sírva is. - Nem lehet, nem állom ki. Te azért csak menj el és mulass jól helyettem is!

A kocsi épen megállott, s mielőtt Ödön észrevette vagy megakadályozhatta volna, Magda már leugrott. Ő a ki máskor még nappal is olyan félnék volt, s nem szeretett egyedül elindulni, most bátran ment előre a sötét estén, felkapaszkodott egy visszafelé induló kocsira, s magában nevetni volt kénytelen a Rózsi és a néni meglepett arczára gondolva, midőn őt egyszerre belépni látják egyedül.

* * *

Magda épen lehúzta szép világosbarna, hosszú svédkezyűit, s vigan kapcsolta ki díszes esti ruháját, midőn a külső ajtót halkán megzörgették.

- Ez a házmester lesz, - mondá Magda, - menjen Rózsi, szóljon ki neki, hogy nem szükséges többé feljönnie.

De a házmester ugyan furcsa szokásokat vehetett fel egy óra óta, mert Magda hallotta, hogy bejön az előszobába, leveti a kabátját, s most kopogtatás nélkül kinyitja az ajtót.

Magda halkán felsikolt - aztán elneveti magát.

Ödön volt.

- Nincs semmi baj? - kérdi aggódva.

- Nincs, hál' Istennek! - felel Magda. - A gyermekek csendesen aludtak. Csak a néni megtépázta volt egy kissé Rózsit, s Rózsi fel akart mondani. De már kibékitettem.

Ödönke egyszer sem dobta le magáról a takarót, Magduska még csak nem is nyöszörgött. A néni csendesen szunyókált a karszékekben. Ő nem hallott semmit.

Az éjjeli mécs halvány fényénél Ödön és Magda leülnek a gyermekek ágya mellé, s halkán nevetnek, hogy milyen sikerült mulatságon voltak ők most.

A LEGNAGYOBB HATALOM.

Kiadó
két utcai, egy
udvari szoba, előszoba,
konyha stb.
I-ső emeleten.
Értekezhetni a házmesternél.

- No még csak ezt az egyet nézzük meg, édes Eliz, ugy érzem, hogy ez éppen alkalmas lesz!

- Már késő van, Miksa, mindjárt öt óra. Mikor érünk át Budára, haza?

- De kedves, nekem a héten nem lesz időm lakáskeresésre, az idő meg sürget! Nézze ez a ház kívülről is olyan kellemesnek látszik. Nem olyan óriási nagy kaszárnya, mint ezek az új bérházak. Csak egy emeletes, s még a színe is olyan kedves kisvárosiasan barna, meg ezek a nagy ablakok!

- Igaza van. És szeretem az utcát is, csendes és közel van a ligethez. Menjünk hát, keressük meg a házmestert. Ez éppen a tizenhatodik házmester lesz ma!

Beléptek a kapun s körülnéztek az udvaron.

- Ah nézze, nézze Eliz, itt kert is van! Hiszen ez valódi kincs! Még pedig nagy kert, a mint látom! Elizkém, ezt a lakást akár láttatlanban is kifogadjuk! Igen, igen, itt lesz a mi drága kis fészkünk, ide hozlak én majd téged, s ide irom fel az ajtónk küszöbére: »hic habitat felicitas, nihil mali interet!«

Eliz szórakozottan mosolygott.

- Maga nagy gyermek, Miksa! Keressük meg a házmestert!

Azt hamar megtalálták, s megmutatták maguknak a lakást. Miksa el volt ragadtatva. Eliz is már annyira kifáradt, hogy ő sem talált semmi kifogásolni valót. Végre is, mindegy. Aztán, ha nem lesznek megelégedve, egy félév múlva elköltözhetnek.

- És mi az ára? - kérde Miksa a házmestert.

- Ötszázötven forint, - mondá az széles mosolylyal.

Miksa és Eliz egymásra néztek.

- Az nekünk igen drága - mondá Eliz. - Menjünk tovább Miksa.

- Méltóztassék előbb talán a háziasszonnyal beszélni - szólt gyorsan a házmester. - Bizonyára meg méltóztatnak majd egyezni véle.

- Hol lakik?

- Éppen itt - a másik lakásban. Más nem is lakik az emeleten.

Csöngettek a szomszéd ajtón, a szobaleány kinyitotta, s egy meglehetősen rendetlen előszobán át bevezette őket a háziasszonyhoz.

Egy kicsiny termetű, kövér, szőke, fiatal asszonyka jött eléjük, kin meglátszott, hogy diszpongyola ruháját ebben a pillanatban kapta magára, de annyi ideje már nem volt, hogy haját rendbehozza. Gyakorlott szem azonnal észrevehette, hogy azon asszonyok közé tartozott, kik

csak akkor szoktak öltözékükre gondot fordítani, ha idegen előtt jelennek meg, míg férjük és családjuk körében rendszeren lomposok és hanyagok.

A szoba is, bár gazdag, fényes és izléses berendezésű, meglehetősen rendetlen volt. - De ezt némileg meg lehetett bocsátani, mert az ablak előtt egy kék selyem bélésű gyermekkocsiból, egy szőke, gömbölyű kis angyalfej kukucskált elő - és tudvalevő dolog, hogy ahol gyermekek vannak, ott nehéz feladat mindig rendet tartani, ha csak az asszony erre nézve nem bír különös talentummal és fáradhatlan türelemmel.

Most a kis fiu éppen azon igyekezett, hogy egy nagy skatulya játékot nem egyenkint - mint azelőtt - hanem egyszerre dobjon ki a kocsiból. Ez végre szerencsésen sikerült is neki, éppen azon pillanatban, midőn az idegenek beléptek. A kis faházak, katonák, zörgők, és színes üveg-golyócskák nagy robajjal és zörejjel gurultak végig a parketten, a baby hangos nevetésétől és ujjongó sikoltozásától kísérve.

Az asszonyka zavarba jött. Nem tudta hirtelen, hova forduljon: a gyereket csittítsa, a játékokat szedje össze, vagy vendégeit fogadja? Kissé ügyetlen volt, s a mozdulatai nehézkesek.

Eliz hamarabb föltalálta magát. Mosolygott s a gyermek kocsijához lépett. Felvett néhány játékot, odaadta neki, s megsimogatta gömbölyű, piros arczocskáját.

Gyönyörű kis fiu volt. Egészséges, kövér gyermek, aranyszőke, göndör hajjal. Nem hasonlított az anyjához, csak a nagy fekete szemeit kapta tőle. De ezek nem oly bágyadt, kifejezéstelen szemek voltak, hanem élénk, vidám, nevető nagy szemek, oly hamiskás s mégis oly szelid, behizelgő tekintettel, hogy Eliznek önkénytelenül úgy tűnt fel, mintha e tekintetet már látta volna valahol... Ő nagyon szerette a gyermekeket. Nővére kis lányaival órákig eljátszogatott. Az utcán, ha egy szép gyermeket látott, nyájasan mosolygott reá, s a lóvonaton vagy villamos kocsin ülve örült, ha egy-egy kis gyereket megvédhetett a tolongás ellen.

Most is azonnal barátságot kötött az aranyhaju, feketeszemű kis fiuval, s míg jegyese a házi-asszonynyal a lakás felől értekezett, ő addig ott gügyögött és játszogatott vele.

A gyermek nagyon barátságos volt. Még csak alig tudott néhány szót, de azt azonnal mind elmondta Eliznek, s oly megennivalóan kedves, élénk és pajkos volt, hogy Eliz csaknem megfeledkezett: miért is vannak itt?

A háziasszony beszédközben mindegyre oda tekintgetett. Nyilván nagyon tetszett neki, hogy az előkelő idegen hölgy oly kedvesnek találja az ő kis fiát, s úgy foglalkozik vele. Néha oda is szólt:

- De nagysád kérem, nagyon alkalmatlan lesz az a gyerek. Palika, viseld szépen magad!

De azért elégedetten mosolygott, midőn Eliz biztosította, hogy legkevésbé sem alkalmatlan, s hogy rég nem látott ily kedves, aranyos kis gyermeket. Némi alkudozás után hajlandónak is mutatkozott engedni a lakás árából - melyet végre is, Miksa kifogadott, egész esztendőre, s az első negyedét azonnal ki is fizette.

- Tessék elhinni, ily olcsón még soha sem adtam ki - mondá az asszonyka vidáman. - Pedig már harmadik éve, hogy enyém a ház. Mikor férjhezmentem, akkor iratta rám a papa. A férjem csodálkozni is fog, de ő úgy sem szól bele soha, és én pedig örülök, hogy ilyen kedves lakóim lesznek!

- Mi pedig örülünk, hogy ily kedves háziasszonyunk lesz - adta vissza Miksa a bókot, s magában elégtelenen gondolta: - A lakás csakugyan nem drága - és Eliznek tetszik, és ez a fő!

- Szabad-e kérem becses nevét, hogy megmondhassam férjemnek - szólt az asszonyka, midőn Miksa felállott bucsuzni.

- Ah, pardon - mentegetődzött Miksa, - hiszen első sorban is ez lett volna kötelességem. Daczó Miksa vagyok, mérnök.

- Nagyon örülök - mondá az asszony, kezet fogva véle. - Én Boldva Pálné vagyok. Férjem Boldva Pál, miniszteri titkár.

Valaki elkiáltotta magát a gyermek mellett. Halk, fájdalmas, ijedt sikoly volt, mint mikor valakinek alig begyógyult sebére váratlanul reá ütnek.

Miksa és az asszony megrettenve tekintettek oda.

Ott állt Eliz, felegyenesedve, sápadtan, s szemei egy pillanattal ellenállhatlan, rémült kíváncsisággal tapadtak a kis, kövér asszonyra.

De csak egy pillanattal. Aztán magához tért és összeszedte magát.

- Nagyon megijedtem - szólt. - A gyermek fölállott és szinte leesett. Azt hiszem mehetünk, Miksa. Nagyanya már nyugtalan lesz, hogy ily soká maradunk. Jó napot asszonyom!

Gyorsan ment előre, anélkül, hogy a gyermekre többé ránézett volna. Az asszonynak sem adott kezet, de az ajtóban még egyszer reánézett mélyen, áthatóan.

- Tehát ez az; - látszottak mondani szemei, de ajkai hallgattak és összeszorította erősen, hogy senki meg ne lássa remegését.

Hallgatott az egész hosszú uton is, míg hazafelé mentek, s alig-alig felelgetett Miksának, ki mindegyre boldogan ismételte: - Van már kis fészkünk, hál' istennek van már kis fészkünk!

Csak midőn a propellerre ültek, hogy a Dunán át menjenek Budára, akkor szólalt meg egyszerre, kihajolva a korláton s az ezüstös habokat nézve.

Azt kérdezte:

- Valóban kivette azt a lakást, Miksa?

- Természetesen - felelt Miksa, csodálkozva e különös kérdésen.

- És nem lehetne-e visszamondani?

- De hova gondol, Eliz? Miért mondanánk vissza?

- Csak úgy. Jobb szeretném, ha nem költöznénk oda.

- De hát miért?

- Mert nem szeretem.

- Hiszen előbb szerette?

- Már nem szeretem!

Miksának rossz kedve lett e szeszélyeskedésre, s ő sem szólt többet semmit.

Hallgatva ültek egymás mellett a fedélzeten. Alkonyodni kezdett. A tele hold ezüst fénye úgy táncolt a habokon, mintha ezer kis ezüst hátú halacska vickádozna és játszadozna a víz tükrén.

Eliz nézte, nézte a megtört ezüst fodrok játékát, s visszaemlékezett arra az estére, melyre már oly régen nem gondolt, arra a csendes, meleg tavaszestére, mikor a Margithid karfáján áthajolva éppen így elnézte az ezüst viznek a hullámzását, s a két beláthatlan, hosszú lámpasort, melynek fénylő golyói mint az arany gyümölcs a tündérmesékben, csillogtak a sötétlő partok oldalán.

Éppen így... éppen ilyen volt a viznek játéka, a hold, a lámpasor, minden, minden... csak hogy akkor más állott oldala mellett.

Hová tűnt el azon idő?

Azt hitte, hogy minden elmúlt, elmosódott a hétköznapok egyforma szürkeségében; azt hitte, elsíratta egykor annyira, hogy soha többé nem támadhat föl újra, - s íme most ismét előtte áll minden, nem halványan, elmosódva, mint egy régi emlék, hanem élesen, tiszta körvonalokban - az egész eltemetett múlt, minden titkos bánatával, kevés örömeivel és tengermélységű szenvedésével...

És érezni kellett neki is azt, a mit minden nőnek és férfinak érezni kell, kik képességgel bírnak a nagy szenvedélyekre, s kik szívök történetét egy nagy csalódással fejezték be, - hogy életünk, fejlődésében úgy mint elhervadásában, egy elválaszthatlan egészet képez, még ott is, hol egyes mozzanatokra nem emlékezünk tisztán s hogy ha bár túl is éljük szerelmünket, de a fájdalmas emlékeket nem élhetjük túl, s nem menekülhetünk előlük soha...

És ha a lélek visszaszáll az emlékek közé, a kinek sok megsíratni valója van, annak szíve nem csak egy föltépett sebtől vérezik, a múlt nem csak egy keserű csalódás, hanem fájdalmasan vonagló része saját lényének, melyet nem tud kitépni önmagából, s mely mint le nem rázható sziklateher sulyosodik rá...

II.

Ez este Eliz kimerülten, bágyadtan tért szobájába. Nagyanyjának és Miksának azt mondta, hogy a sok járkálás fárasztotta ki.

Vacsorálni sem akart; meghajolva, nehezen huzta lábait fel a lépcsőkön, a sötét folyóson végig, be az ő kis szobájába...

Végtelen gyöngesség nehezült reá. Ugy érezte, hogy a véletlen e hirtelen jött, végzetes játék megsemmisítette egész erejét - mely pedig forrongó lelkének mindig legdrágább kincse volt.

Leült a sötét szobába, ágya szélére, mozdulatlanul, érzéketlenül. Kiveszett belőle a tér és idő minden fogalma; nem tudta már mióta ül itt a sötétben, s meddig fog még itt maradni?...

Nem sirt, nem jajongott, nem mozdult és nem érzett semmit, csak néha borzongott össze arra a gondolatra, hogy milyen hatással van reá még most is egy név, - egy név, melyet már évek óta nem ejtett ki ajkain, s melyet most a végzet kaján gunnyal kiált fülébe...

Pál!...

Egykor egész világa volt e név!...

Fiatal, szenvedélyes szívének első, mély igaz szerelmével szerette őt.

Nem gondolkozott, nem számított, nem okoskodott, - csak szeretett, s nem hitte volna el senkinek ha mondják, hogy kire szívének legdrágább kincsét pazarolja, az nem bírja megérteni, felfogni őt.

Pál is szerette őt, igaz, de nem oly szenvedélyes hévvel, miként Eliz, s midőn szerelme össze-ütközésbe jött viszonyaival, körülményeivel, élete rendes folyamatával - katasztrófák és drámai megoldások helyett a mindennapi, egyszerű, könnyű járt utat választotta.

Csendes, nyugodt vérmérsékleténél fogva azok közé tartozott, kik az életben a szenvedélyt a valódi élet ellenségének tekintik, s nem ismernek más törvényt, mint a társadalmi felfogás által szentesített kötelesség és józan ész törvényét. És leszámolván helyzetével, viszonyaival,

megijedt, a leány drámai szerelmét látva, melyet egyszerű, őszinte, becsületes lelke sem felfogni sem megérteni nem tudott.

De Eliz sem tudta megérteni őt, hogy miért kell szakítaniok - szerinte - az élet kicsinyes viszonyai és követelései miatt. Hiszen neki az élettől csak egy követelése volt: egész életét Pálnak szentelhetni; szívének csak egyetlen vágya volt: mindennap látni Pált; az ő ereje, az ő gyöngesége, életének célja csak az a szerelem volt - semmi egyéb.

Fiatal, heves, forró szívének minden szenvedélye fellázadt és tiltakozott a hideg, nyugodt megfontolás ellen, melylyel Pál a bucsuzás óráján csendesíteni igyekezett az ő kétségbeesett kitörését.

- Nem, nem, Pál, ez lehetetlen! Lehetetlen! Mi nem szakadhatunk el egymástól! Találjon módot a mely segítsen rajtunk. Oh Istenem, ha én férfi volnék, ezzel a hatalmas szerelemmel szívemben, ezzel az akaraterővel - oh, azt hiszi, hogy ily gyáván lemondanék? És ha az egész világ is rám szakadna, mégis megvédeném szerelmemet!...

- Ne izgassa magát úgy fel, Eliz - szólt Pál szeliden. - Ezek csak pusztá szavak, melyekkel nem lehet megküzdeni a tények ellen. Ne erőszakoljuk, lelkem a lehetetlent! Maga el fog engem feledni, meglássa, nemsokára!

- Én szeretem Pál! - felelt Eliz halkan.

Pál szomoruan nézett reá. Oh, mint szeretne volna magához ölelni a remegő leányt, s lecsókolni szeméről a könnyeket; de uralkodott magán, s csak azt ismételte:

- Felejtse el! Felejtse el!

- Nem bírom feledni! Meghalok utána!

- Nem fog meghalni Eliz! A szerelem nem öl, és fiatal korban nem oly könnyű meghalni.

- Ha szeretne, nem beszélne így. Oh Pál, Pál, maga nem szeret engem, - zokogott Eliz, várva, remélve, hogy Pál meg fogja czáfolni őt, mint már annyiszor tevő.

De Pál hallgatott.

Meghatotta őt és mélyen megrendítette a leány bánata és nagy szerelme, mely mintegy felülemelni látszott őt mindenben; de egyszersmind tiszteletre és félelemre is gerjesztette, mint minden titkos erő és hatalom, melynek határát nem ismerjük.

Érezte, hogy a magáénál nagyobb érzelemmel áll szemben, melyet nincs elég erkölcsi ereje felfogni és kifejezni, - de becsületes szíve azt is megérezte, hogy a minden érzelem és szenvedély irányt közönyös és érzéketlen élet nem a leánynak, hanem néki ad igazat. És mert a csomót másképp megoldani nem tudta, éles késsel akarta kettévágni, azt remélve, hogy a leányt habár meg is sebzi, ezáltal meg fogja gyógyítani.

- Igaza van Eliz. - felelt hosszú szünet után. - Én nem szeretem eléggé.

Eliz halkan feljajdult. Szívén érte a döfés. Körülötte az egész világ forogni kezdett irtózatossébséggel s ő úgy érezte mintha egy mély örvénybe hullana alá.

- Miért hazudtál hát?... Oh miért csaltál meg!... tört ki keserű haraggal.

- Nem csaltam meg, - mondá Pál gyöngéd hangon, miként egy beteg gyermekhez beszélünk. - Én becsülést és tiszteletet éreztem maga iránt mindig, és szívesen voltam társaságában, ennyi az egész. Nem hittem, hogy maga ezt így fogja föl, s hogy egykor még nékem kell visszatartanom. Legyen okos Eliz, hallgasson reám...

- Ne szóljon hozzám többet! Mire való mindez? Mondhat már akármit, lehet az gyöngédség, jóság, okosság - de nem szerelem. Én pedig szerettelek, azt tudod jól. Nem láttam mást a világon csak téged. Nem törődtem semmivel, csak szerettelek. Azt hittem te is szeretsz - és csak most tudtam meg, hogy a mit te éreztél irántam, az nem szerelem volt... Becsülés, tisztelet, barátság... akármi, csak nem szerelem...

- Eliz - -

- Hallgass! Ne szólj többet. Én nem értelek meg téged, s te nem értesz meg engem. Utaink elváltak. Nem akarlak látni soha!...

És nem látta többé soha!...

De midőn Pál eltávozott, midőn az ajtó becsukódott mögötte örökre, Eliz kétségbeesett zokogással vetette le magát a küszöbre, melyet Pál immár nem fog átlépni soha... Oda nyomta homlokát a hideg, kemény földre és hol sirt, mint egy igaztalanságot szenvedő gyermek, hol méltatlankodva lázadt föl, mint egy minden büszkeségében, méltóságában megsértett nő...

És megalázott, összetört szerelme még sem tudott meghalni; ott vonaglott az szive mélyében, mint egy fájdalmas seb, és e seb vérezni kívánt...

Oh, hány sötét, átvirrasztott éjszakán kiáltotta Pál nevét a hangtalan, néma levegő hullámaiba; hányszor engedte belopózni szivébe az örült, képtelen remény egy sugarát, hogy aztán elenyészni lássa azt is...

Nem volt senkije, kivel bánatát közölhette volna, hiszen öreg nagyanyja úgy sem értette volna meg. És így miként titokban szeretett, úgy titokban kellett vezekelnie is azon nagy vétkeért, hogy oly nagyon tudott szeretni, s hogy egyetlen emberre tette föl szivének egész boldogságát.

Szenvedett hát magába zártan gyógyíttatlanul, reménytelen. Szegény hajótörött volt, kivette a fájdalom szigetére, reményeinek és vágyainak romjai között.

Semmije sem volt a világon a mi igazán az övé lett volna, csupán szerelme, s ez a szerelem kegyetlenül meg volt sebezve, mint egy kővel leütött madár, vérezve, szárnyatörötten hevert lábai előtt, s ő nem hajolhatott le hozzá, hogy meggyógyítsa...

- Mindennek vége van! - ismételte magában százszor is egy nap; és e szavak úgy lángoltak át lelke sötét mélyén, mintha halálos ítéletét hirdetnék.

- Mindennek vége van!... Oh, hogy szenvedett Eliz e szavak súlyától, hogyan jajdult föl mérhetlen kétségbeeséssel egész sértett, összetaposott lelke... Mindennek vége volt, és vége volt neki is, ki túlélte szerelmét, s nem tudott belehalni szive vérző sebébe...

Azután lecsendült. A kétségbeesett szenvedélyes kitörést tompa nyugalom váltotta föl. Kiveszett belőle minden érzés; fásult egykedvűség költözött szivébe, mintha egy téli éjszaka borult volna reá, fagyos sötétséggel. Minden hideg, fehér, néma, csendes volt benne.

- Most meg fogok halni - gondolta magában, - s miként az astolati liliumleány szivének bánatában, ő is összekulcsolt kézzel, lehajtott fejjel hívta és várta a halált, feltárva fiatal keblét ez egyetlen, igaz barát előtt. Nem félt a haláltól... Mindennek vége van, tehát néki is. Meg kell halnia, mert szerelme által nem élhetett többé...

De nem halt meg.

Teltek, multak a napok, és a napokból hetek lettek és hónapok. Minden reggel egyformán föl kellett kelni, a megszokott, gépies foglalkozások között mindig egyformán leteltek az órák - és Eliz élt, ha örömtelenül, reménytelenül is, - de élt, egyik napról a másikra.

Fájdalmával, szerelmével való nagy küzdelméből úgy került ki, mint egy bátor, de megsebesült harcos. Élve ugyan, de halálsápadtan, mint egy kísértet s felismerhetetlen mindazoknak, a kik lelkesen, bátran, épen látták távozni. Küzdelmébe belevesztette fiatal, üde kedélyének legjavát, szívének legédesebb, legdrágább kincseit, és napfényes hitét s bizalmát az élet jóságában s a szerelem mindenhatóságában...

Pált nem látta többé.

Ők Budán laktak, a csendes vár egy még csendesebb utcájában, mely olyan volt, mint egy kihalt világ, hol még a kövek is némábbak voltak, mint máshol. Pál meg odaát élt, a Duna másik partján, s a nagy, széles folyó, melyen annyiszor keltek át együtt, s melynek futó habjait annyiszor elnézték együtt a partról, most jobban elválasztotta őket, mintha egy égő lángoszlop emelkedett volna közöttök.

Csupán egyszer hallott róla Eliz. Egy ujságban olvasta, hogy megházasodott. E hír nem fájt jobban szívének, miként szerelmének összetiprása fájt.

- Hiszen nekem ugyanis meghalt ő már régen - gondolta magában. - Meghalt akkor, midőn szemembe mondta, hogy nem szeret!

És ez órára gondolva most is könnyek törtek elő szeméből - de már nem zokogott. A tépő fájdalom, mely egykor lelkében dúlt, mintha e csendes könnyekben vált volna cseppel folyóvá; már nem volt oly szivszaggató kin, a mit érezett, csak néma, titkos bánat, és könnyei a szomorú adó voltak az eltemetett érzelmek sirjára - arra az ismeretlen sirra, melyről nem tud más senki, csak a ki szeretett és szenvedett...

III.

Két év múlva megismerkedett Daczó Miksával.

Mikor először megkérte, nem akart róla tudni semmit. Egész büszkesége fellázadt az ellen, hogy oly férfi neje legyen, a ki iránt nem érez szeretetet. Ő, ki azon férfinak, a kit szeretett, kész lett volna a szolgálója lenni, dolgozott volna érte, túrt és fáradt volna érte, s boldog lett volna, hogy ezt teheti - nem tudta magát reászánni, hogy szerelem nélkül menjen férjhez, s azt felelte, hogy nem akar férjhez menni soha.

Daczó azonban, azon férfiak kitartásával és makacosságával, kik egy magok elé tűzött céltől nem tángitanak, nem riadt vissza Eliz tagadó válaszával.

Ő már nem volt egészen fiatal ember, vágyott a családi élet, a házi tüzhely után, s Elizben feltalálni vélte a nőt, a kit mindig keresett. Felismerte benne a mély kedélyű, gyöngéd, jó nőt, az erős lelkű, kötelesség érző nőt, ki még akkor is jó feleség, ha nem is szeret szerelemmel.

Megkérte másodszor is.

Ekkor Eliz gondolkozni kezdett. Megpróbált alkudozásba lépni saját magával. Filozofálni, okoskodni kezdett, s be akarta bizonyítani saját maga előtt, hogy az ő felfogása az életről nem helyes, s bizonyos mértékben tulzott. Hogy nincs joga egy csalódás miatt apáca életre szálni magát, s elvetni reményét az élet iránt.

Miért utasítaná el magától - túlzott szenzibilitásból - a derültebb színekkel biztató jövőt mikor lehetnek az életnek oly örömei is, melyeket ő éppen úgy elérhet, mint más? Miért tekintse azért becs nélkülinek az életet, mert szívének vágya nem teljesedett be? Hiszen utóvégre is, mily kevés nő megy ahhoz férjhez, a kit legelőször és legjobban szeretett, s azért mégis hány

elégedett, boldog asszony van a világon! Ha nem is szeret, de jól esik a tudat, hogy szeretetik.

És addig-addig beszélt magával, addig-addig okoskodott, míg egy napon ujján csillogott a jeggyűrű, s kíváncsian bámulta meg az aranszegélyű kártyákat, melyeken ott állott: Balassa Eliz, Daczó Miksa jegyese.

És midőn már így állott a dolog, Eliz kezdett belenyugodni, s beletalálta magát sorsába. Miksában naponta annyi új, jeles tulajdonságot fedezett fel, hogy becsülését, rokonszenvét nem tagadhatta meg tőle, s így hát csöndes megnyugvással töltötte el az a gondolat, hogy ha szerelem nélkül is megy férjhez, de elégedett, nyugalmas élete lesz s megy ő is tovább millió nő útján; kik szerelem nélkül is jó feleségek s hűséges asszonyok voltak.

Május elejére volt kitűzve az esküvőjük és április közepén még nem volt lakásuk.

Előbb a várban kerestek, mert Eliz ott szeretett volna; de aztán úgy találták, hogy Miksának mégis igen messze lenne a hivatalától s így hát elállottak e tervtől. Azután Pesten kerestek, de ott is sokáig nem találtak alkalmasat.

Most aztán megvolt...

És Eliz a sötét szobában, ágya szélén ülve, kétségbeesetten tördelte kezeit...

Egy egész világ kellett volna, hogy közéjük jöjjön, hogy végkép elfeledtesse őt, és most egy ház födele alá kerüljenek, egy folyosón lakjanak, egy levegőt szíjjon véle és lássa mindennap?

Nem, ez lehetetlen, lehetetlen!

El akart mindent őszintén mondani Miksának. De hogyan tegye? És mit is mondjon tulajdonképpen? Hogy szeretett és hogy nem szerették viszont?

Egyszer talán, később, ha férje lesz, elmondotta volna néki egy bizalmas órában, hogy első szerelmében miként csalódott és mennyit szenvedett, de most hogyan mondja el? Habozott hát, halasztotta egy napról a másikra, s tusakodott magában, soha sem találván meg az alkalmas időt reá, hogy megmondja jegyesének: - Ne költözzünk abba a házba, mert én Boldva Pált szerettem, - s nem akarom látni! - Hiszen jegyese joggal megkövetelheti, hogy azon ember látása reá nézve most már teljesen közönyös legyen.

Többé-kevésbé talán mindnyájan ismerjük azt az érzést, mely soha sem találtat velünk alkalmas időt közölni valakivel valami kellemetlent és saját magunk előtt mindenféle kifogással élve odázzuk a keserves vallomás óráját mindig tovább.

Igy tett Eliz is. Utoljára is nem szólt semmit, de még egyszer megkíséرتette rábeszélni Miksát, hogy keressenek mégis inkább a várban lakást, miként előbb akarták.

Végre Miksa, bár nem örömet, de engedett, s elment, hogy tudassa a háziasszonnyal. Ugyan szörnyű pazarlásnak tartotta az ő szerény viszonyaik között egy negyedévi előre kifizetett lakbért így veszni hagyni, - de hát Eliz kívánta, s ő mindent megtett volna érte.

Egy óra múlva azonban már visszajött.

- Nincs senki sem otthon - mondá. - Nem beszélhettem senkivel. A házmester mondta, hogy már leutaztak a birtokukra, Máramarosmegyébe s csak októberben jönnek vissza. Ha kívánja, édes Eliz irhatok oda, - de lássa, igazán jobb szeretném, ha belenyugodna. Hiszen végre nem oly nagy dolog, s ha semmiképp sem tudja megszokni ott, egy év, vagy egy félév múlva elköltözhetünk. Mondja, tulajdonképpen mért is nem szereti?

- A háziasszony - olyan különös - mondá Eliz habozva.

- Ugyan - nevetett Miksa. - Milyen gyermek maga, édes! Hiszen semmi közünk hozzá. Aztán most októberig nincsenek is otthon, s bizony télen csak éppen az udvari szoba ablakából ha látja. Oh asszonyok, asszonyok, még nem is ismerik egymást, és már is, fogadom, a cselédek miatt pörölnek!

- Nem Miksa, de...

- De különben is, az egy egész tisztességes asszony. Annak a híres, gazdag Braunnak, a vállalkozónak a leánya, kinek még négy háza van itt Pesten, egy villája a Svábhegyen, s egy nagy birtoka Mármarosban. Azt, úgy hallottam, a vejére, Boldva Pálra iratta. Roppant büszke reá, hogy egy miniszteri titkár veje van!

- Ugy? - szólt Eliz, eltekintve Miksa feje fölött, ki az ablakon, a hallgató utcára s a szürke házakra. - Ismeri-e maga Boldva Pált?

- Nem ismerem, de sokat hallottam róla, mikor még én is a miniszteriumban dolgoztam. Beszéltek, hogy a saját hibáján kívül olyan bonyolult anyagi viszonyokba keveredett, hogy majd belevesztette volna az állását is. De hamar segített magán egy gazdag házasság által. Nos, de hiszen ez mindennapi történet. Vannak emberek, kiknek a gazdag partie az egyetlen mentő horgony, melybe tudnak kapaszkodni. Mi közünk nekünk hozzá, s mi közünk a házigazdánk magán ügyeihez?

- Igaz. Mi közünk hozzá - ismételte Eliz, mint egy halk viszhang.

Mikor hallotta, hogy elutaztak, némileg megnyugodott. Tehát legalább az első hónapokban nem fogja látni.

És igyekezett ismét okosan beszélni magával s józan érveléssel bebizonyítani, hogy utóvégre is nem oly komoly dolog az egész, s hogy csak ő képzelet nagyobbnak, mint a valóságban lesz.

Ott fognak lakni s annyi. Találkozni fognak - és elmennek egymás mellett, mint két idegen - ez az egész.

De menyegzőjének előestéjén, szobája ablakánál állva, s kitekintve az alvó városra, elgondolta magában, hogy szomorúbb menyegzőre még alig virradt a hajnal, mint az övére. Ilyen menyegző - melyre az egyik fél annyi örömet és reményt visz, a másik pedig csak bánatot és félelmet egy ismeretlen jövőre iránt.

Szeretett volna perbe szállni, fellázadni a sors ellen, amely most oly végzeteljesen utjába vezette Pált, most midőn szívének sebe már gyógyulni kezdett, s egész lelkével azon igyekezett, hogy megszeresse jegyesét.

Miért kellett a sorsnak nehéz küzdelem árán megszerzett nyugalomát ismét megfenyegetnie?

Nem annyira attól félt, hogy újra látva Pált, föltámad benne egész erővel az eltemetett érzelm, hiszen saját szívét le tudta volna ismét győzni, miként már legyőzte és elcsittította egyszer. De megremegett arra a gondolatra, hogy Pálban ébredhet föl új életre a múlt, s hogy a végzet megadhatja neki azt az elégtételt, hogy megalázva, összetörve vezetni lábai elé azt, aki egykor megalázta és összetörte az ő fiatal szívének boldogságát.

És neki akkor megvetéssel kell elfordulnia attól, a ki egykor királya, istene volt!

Összekulcsolt kezét fölemelte az éghez. A világ végtelenségét hívta gondolatai segítségére s istenhez fohászott lelkitusájában nyugalomért és békeért.

IV.

- Figyelj ide, édes! Hajtsd kis fejed vállamra. Unod-e hallgatni?

- Nem. Mesélj valami szépet!

- Tehát figyelj. Volt egyszer, hol nem volt, egy szürke hajú ember. Valaha fekete volt a haja, de az idő, gond és holmi be nem teljesült álmok hamar megszurkították. Furcsa egy ember volt ez a szürke hajú ember. Keveset beszélt és sokat gondolkozott és örök világéletében csak keresett, keresett valamit, a miről biztosan tudta, hogy az létezik - és hogy azt néki meg kell találnia. Mert addig nem lehet boldog. Lelkének a jobb része volt, mely egy virágba költözött, és ezt a virágot kereste ő mindenfelé. Néha megállt utjában, s le-lehajolt egy virág után - de hamar továsietett, mert észrevette, hogy azokban nincs lélek. - Hallgatsz-e reám, édes?

- Hallgatok!

- Így vándorolt a szürke hajú ember sokáig. - Már-már azt hitte, hogy hiában is keres, s így fogja befejezni életét magányosan, egyedül, szomorúan. De végre reátalált. Öreg cserfa tövében fehér gyöngyvirág nyílott; nem nevetgélt, nem bohóskodott, nem kaczerkodott jobbra-balra, mint testvérei: ő komolyan, hallgatagon állt ott az árnyékban, a lehunyó nap felé tekintett, s lehajtá kis fejét, mint a kinek bús emlékei és sok megsiratni valója van.

- Ez az! mondá magában a szürke hajú ember. - Lehajolt a gyöngyvirághoz és kérte.

- Szép gyöngyvirág, légy az enyém! Engedd meg, hogy leszakítsalak, hazavigyelek és gondodat viseljem!

- Nem lehet - felelt a gyöngyvirág - megrázva kis fejét.

De a szürke hajú ember nem tágitott. Nem kérdezte soha, de azért tudta ő jól, hogy mi bántja Gyöngyvirágot; tudta, hogy szive meg van sebezve, s annak az emléke fáj még neki. De érzett magában annyi erőt, gyöngédséget, annyi szeretetet, hogy begyógyítsa e sebet, s elfeledtesse véle az emlékeket.

És addig kérte, addig kérte, kérte, míg végre Gyöngyvirág nem rázta kis fejét, hanem beleegyezőleg intett. Óh mily boldog volt most a szürkehajú ember! Szeretett volna ugrálni, tánczolni örömeiben, mint egy gyermek, mikor végre hazavitte magával Gyöngyvirágot. De otthon - Nem unod-e hallgatni?

- Nem, nem. - Folytasd tovább kérlek!

- De otthon egyszerre magába szállott a szürke hajú ember és sokáig, sokáig elgondolkozott. - Vajjon csakugyan lesz-e neki hatalma mindent feledtetni Gyöngyvirággal és visszaadni néki lelke nyugalmát, élete boldogságát?... Vajjon nem fog-e az ég, mely most oly felhőtlennek, tisztának látszik, egykor vihar felhőkkel tornyosulni, és ha Gyöngyvirág szomorú tekintettel néz majd reá, mi marad néki akkor egyéb hátra, minthogy elszaladjon akárhová... És ekkor a szürke hajú ember letérdelt Gyöngyvirág elé, - így - és azt mondta neki:

- Ne félj tőlem soha!... Te vagy az én mindenem, az én gyermekem, édes kis leányom... Ha jönni találnak majd a felhők, a vihar - a sötétség - ne félj tőlem, - jöjj hozzám mintha leányom volnál, én oltalmazni, védeni foglak - hiszen kész vagyok mindenemet odaadni a te boldogságodért... Mondd, mond, édes kis Gyöngyvirágom, eljössz-e hozzám bizalommal akkor?

- Eljövök - felelt Eliz halkán, önkénytelenül, s lehajtá fejét...

Oh mint égette ajkait e szó. Oh mint szeretett volna felugrani, megragadni ura kezét és felkiáltani:

- Fussunk, fussunk innen! Már én látom jönni a felhőket, ments meg, oltalmazz meg, védelmezz meg... Vigy el innen, rejts el valahova messze, a hol nem lát senki és én sem látok senkit!

De nem szólt. Gyöngeségnek tartotta volna futni oly kisértetek elől, melyek nem is léteznek. Hiszen nincsen semmi baj, nem fenyegeti semmi veszély.

És ha igen - nos, úgy hát meg fog véle küzdeni egyedül, egymagán, bátran, becsülettel.

Ha eddig nem szólt semmit, miként szóljon most házasságuk első napjaiban, és miért okozzon csak egy rossz pillanatot is annak az embernek, a ki tőle csak jót érdemel?

És mégis...

Hirtelen, gyors elhatározással fölemelte fejét.

- Miksa!

- Nos?

Miksa kényelmesen hátra dülve a divánon éppen cigarettára gyujtott. Most oda hajolt Elizhez, szemei mosolyogva, szerelmesen függtek rajta, s megcsókolta fehér nyakát.

Nem, ez nem volt már a szürke haju ember a mesében; ez a férfi volt férje, ura, ki szerelmmel szerette őt és bizott benne...

Eliz hallgatott.

A kedvező pillanat elröpült; a mesének vége volt.

V.

- Pál!

Szembe találkoztak a lépcsőn. Lehetetlen volt kitérni.

Eliz nem kiáltotta el magát, sem el nem halványodott, csak szive indult egy pillanatra hevesebb dobogásra, a mint megismervén őt, magában önkénytelenül kimondotta nevét.

De percnyi megállapodás nélkül, nyugodt öntudatos méltósággal haladt lefelé a lépcsőn fejének alig észrevehető meghajtásával köszöntve a férfit, ki helyet engedvén neki, a falhoz szorulva megemelte előtte kalapját.

Aztán tovább mentek. Egyik sem fordult vissza a másik után.

Pál bement szobájába, Eliz lement a kertbe. Itt szokta mindig várni férjét, mert hamarabb megláthatta, ha bejött az udvarba, mint az ablakból. Igen, várta. És tüntető örömmel futott elébe, mikor jönni látta.

- Kis uram, ma öt perczzel később jöttél! Már olyan régen várlak!

Aztán karon fogta és sétáltak a kertben. Eliznek már megvolt a kedvencz helye, az orgona lugas hol alkonyatkor olyan szivesen üldögélt. A pompás, lila fürtös virágok már javában nyíltak; Miksa leszakított egy virágot, s Eliz hajába tűzte.

- Boldog vagy-e kis lányom?

- Boldog vagyok, kis uram!

És megszorította férje kezét, s gyors mozdulattal átölelvén nyakát, oda rejtette fejét mellére, oda épen a szive fölé, honnan annyi meleg sugárzott ki reá.

Első napokban már meg tudta, hogy Pál nem utazott el, csak az asszony és a gyermek, ő csak elkísérte őket, visszajött, s a nyár végén megy ismét utánok.

Nem maradt hát egyéb hátra, mint bátran szemébe nézni a bajnak, s Eliz felismervén e visszas helyzet egész kinosságát, és komolyságát, erős akarattal és okossággal vette fel a küzdelmet.

Mindig óvatosan elkerülte a találkozást. Hamar kitanulta mily időben szokott Pál elmenni, és haza jönni, s olyankor soha sem ment ki. Elfoglalta magát a háznál, hogy gondolkodásra ne maradjon ideje - és akadt is dolga elég.

Ők nem voltak oly gazdagok, mint Pál és neje; Miksának bár szép jövedelme, de vagyona nem volt s így Eliz, ha házát rendbe akarta tartani, nem bízhatta azt a cselédekre, - mert nem is volt több egynél. De ő szeretett gazdasszonykodni, házi dolgokkal foglalkozni, s örömmel fogta meg a dolog végét, mert egész lelkéből igyekezett azon, hogy megszeresse urát, s tudta, hogy a melyik asszony igazán szereti a férjét, azért szívesen megtesz akármit, s dolgozik, és fárad, csak hogy minden kis, apró kényelme meglegyen.

Ő pedig akarta szeretni. Reá parancsolt magára, hogy szeretni fogja, s valóban asszony talán még soha több gyöngédséggel és gondoskodással nem vett körül férfit - a kit pedig nem szeretett - mint ő.

És napról-napra, óráról órára kinos nyugtalansággal, aggodalommal ügyelt arra, hogy meg ne lássa Pált. Valósággal szobafogságra ítélte magát, s nem mert kilépni a folyosóra, nehogy szembe találkozzék vele.

De lassanként észrevette, hogy roppant óvatossága teljesen felesleges, mert van valaki, a ki még óvatosabb mint ő, - és ez Pál.

Legelőször akkor vette ezt észre, midőn az utcán meglátta őt messziről. Ő férjével ment karonfogva, és Pál hirtelen átkerült az utca másik felére, hogy ne találkozzanak szembe. Egy más alkalommal meg a kertben voltak. Pál is le akart menni, de az ajtóban észrevéve őket, megfordult és visszament. Szobájából soha sem lépett ki anélkül, hogy előbb ki ne tekintett volna, s ha Eliz véletlenül a folyosón állott, hamar becsukta az ajtót, és lakásuk előtt mindig úgy haladt el, hogy félrefordította fejét.

Mindez eleinte megnyugtatta Elizt, - de aztán a tulérzékeny kedélyek szenzibilitásánál fogva bántani kezdte.

Az a csodálatosan finom női ösztön megsugta neki, hogy Pál nem félelemből kerüli őt, hanem megvetésből, mert azt hiszi, hogy ezt a találkozást ő idézte elő. Azt hiszi, szándékosan jött ide tüntetni boldogsága látszatával, vagy megzavarni az ő nyugalmit.

Eliz egész büszkesége fellázadt e gondolat ellen. És be akarván bizonyítani neki, hogy mennyire téved s hogy ő előtte oly idegen, oly közönyös, mintha soha nem is látta volna - ettől kezdve nem kerülte oly óvatosan a találkozást. Szemébe akart nézni, hidegen, nyugodtan, közönyt nyel, hadd lássa, hogy nála rég el van feledve minden.

Igy találkoztak ezentul mindennap, szembe a lépcsőn, az udvaron, a kertben. De ha Eliz hideg nyugodt és közönyös volt, ugy még inkább az volt Pál.

Soha egy szóval, egy tekintettel nem szólt Elizhez; ha nem kerülhette el, köszöntötte, de anélkül, hogy szemének akár egy futó pillantásával elárulta volna, hogy valaha ismerte.

És e jéghideg közöny, e lenéző számba nem vevés oly feltűnő volt, hogy Eliz megérezte sulyát és szenvedni kezdett alatta.

Sértette, bántotta büszkeségét, hogy bár világos tudatával birt annak, hogy egykori szerelmének nagyságában, lemondása erejében, lelkének tisztaságában erkölcsileg magasabban áll, mint Pál, - mégis az került felül, s nyugalmanak fenséges magasságából lenézi őt. Szerette volna lerántani e magasból, hol nem volt joga állani, szeretett volna rákiáltani, hogy nincs joga e lenéző, sértő viselkedéshez...

Nem, - ime semmi sem teljesült abból, mitől menyegzője előtt úgy félt.

Nem kellett remegnie a gondolattól, hogy a végzet megtalálja neki adni azt az elégtételt, hogy megalázza előtte Pált. Oh, az a költői igazságszolgáltatás csak a regényben van meg, s a Puskin Tatjánájának a valóságban ime nincs alkalma gyakorolni azt a büszke, méltóságteljes önuralmat, mely őt oly magasan emeli a többi szegény, gyarló nők fölé.

Oh a valóságban, Anyegin Eugén, nemhogy megbánva a multat, égő gyötrellemmel borulna lábaihoz, hanem rideg közönyével úgy mutatja, mintha még neki lenne oka a lenézésre.

Eliz megijedt, midőn idáig ért gondolataiban.

Megijedt, hogy mily leküzdhetlenül felébredt benne a vágy, letaszítani Pált abból a fenséges magasból, lesujtani a porba, hadd vergődjék és szenvedjen ott úgy, miként egykor ő vergődött és szenvedett.

Pedig de megdöbbsent volna, ha tudja, hogy Pál már ott is van!...

VI.

A ki a házasság kikötőjébe csak nagy viharok és erős küzdelem után evezhet be, az rendszeren még hamarabb észreveszi, hogy bár hajóra szállt, de többé nem halad előre, hanem folyton csak egy helyt kering.

És a hétköznapi, minden változás nélküli, mindig egyforma élet csakhamar egyhanguvá, üressé válik ott, hol a lélek magasabb követelése nem tudnak összhangzásba jutni a mindennapi élet kicsinyességeivel.

Pált nem elégítette ki a felesége.

Olyan közönséges kis asszonyka volt, se jó, se rossz, se szép, se csúf. Egy kissé rendetlen, egy kissé fecsegő, egy kissé felületes. Olyan mint a színek között a szürke, minden határozott jelleg nélkül; halvány, szintelen, unalmas.

A férjéből nem sokat csinált, mert tudta, hogy az csak a pénzeért vette el, - de volt egy jó tulajdonsága, a miért Pál nagyon becsülte őt. Szerette gyermekét. Azt rendbe tudta tartani, azt tisztán tudta tartani, azt kényeztette és dédelgette, mint egy csinos kis kövér cica az ő kölykét.

A gyermek volt az összekötő kapocs közöttök.

És Pál, habár szívét, lelkét az asszony nem is töltötte be, mégis gyöngéd, jó férj volt, mert nem felejtette el soha, egy pillanatig sem, hogy mindent neki köszönhet. Ő általa menekült ki egy olyan viharból, melyben majdnem hajótörötté vált - és most már jól, rosszul, tovább kell vándorolnia véle az előtte lévő uton, már úgy a hogy lehet, s nem szabad visszatekinteni az elhagyott partok felé.

Nem is tekintett vissza soha. A férfi erős akaratával, ki mindig inkább tud uralkodni érzelmei felett, mint a nő, - kitörölte szívéből Eliz nevét. Megsemmisített mindent, mi ráemlékeztethetné, s miután ő szabad elhatározásból, önkényt választotta ez utat, könnyebben is ment nála a felejtés, mint Eliznél.

Hiszen a férfiak annyival is könnyebben meg tudják maguknak teremteni világukat szerelem nélkül, mint a nők, kiknek sivár, üres pusztaság minden, ha nincs kit szeretniök...

Volt ugyan néha egy-egy pillanat, midőn ráemlékezett. Különösen mikor a házaset elkerülhetlen apró czivódásai közben felesége önző, kicsinyes makacskodásával keserítette. Ilyenkor mélyen érezte hiányát a tiszta, igaz, meleg szeretet arany verőfényének, mely oly könnyüvé, oly egyszerűvé tesz mindent, - s ilyenkor felsóhajtván, önkénytelenül is Eliz neve jutott eszébe.

Pál harmincznégy éves volt. Férfikorának delét természetesen nem érthette el a nélkül, hogy sok nőt ne ismert és ne szeretett volna, de tudta, érezte jól, hogy mindannyi közül Eliz volt az egyetlen, a ki őt legigazabban, legönzetelebbül szerette. A többiben valamennyiben csalatkozott s bár muló viszonyok voltak, mégis sok rossz órájába, sok kellemetlenségébe kerültek.

Elizben tudta, hogy az élet bárminő körülményei, bárminő változásai közben, soha meg nem csalatkozott volna - de őt meg ő hagyta el.

De hát ennek így kellett lennie. Sorsa így hozta magával, s ő most már leszámolt mindennel; elhelyezkedett maga választotta helyzetének deszkái közé, - s helyzetével nem is volt elégedetlen, hisz ott volt életének legdrágább kincse, jelenje és jövője, minden boldogsága és reménye, - gyermeke, édes kis fia.

Ez betöltötte életét egészen és háttérbe szoritott minden egyebet.

De midőn Eliz egyszerre oly váratlanul utjába került, mint asszony, virulóan, fiatalon és látszólag oly boldogan, - akkor egyszerre más színben tűnt föl előtte minden, miként más színben tűnik föl egy táj a hajnal világában, a nap tiszta, ragyogó sugarainál, vagy festett lámpák és színes üveg golyók által megvilágítva.

Eliz volt a hajnal, az élet, az igazság, - és Pál lehajtá fejét, megismervén a természet kérlelhetlen törvényét, mely egyetlen igaz érzést sem enged büntetlenül elvesztegetni.

Kimondhatlan gyötrelmére, terhére volt az Eliz közelléte. Hiában igyekezett elhítenni magával, hogy teljesen közönyös már iránta. Majdnem gyűlölte őt, a miért elébe állott, s nem hagyta nyugodtan továbbhaladni egyenes, sima, veszélytelen utján. Gyűlölte őt, dühös volt reá, sőt megvetést is igyekezett iránta érezni, hogy - szerinte - oly szándékosan utjába került, - de nem volt, nem tudott közönyös lenni, miként nem foglalhatja el soha teljes és tökéletes közöny az egykori szerelem helyét.

De azért saját maga előtt sem akarta ezt elismerni, s később lett volna inkább a nyelvét elharapni, semhogy Elizhez csak egyetlen egy szót is intézzen.

Ha neje és gyermeke ez időben véle lettek volna, úgy lehet, nem jött volna oly gyors következetességgel e lelki válság, - mert bennök erős szövetségársat, hatalmas védpajzsot birt volna saját maga ellen.

De egyedül volt, épen most egészen egyedül, három hónapi magányra, unalmas, utálatos garçonéltre kárhoztatva. Lehetetlen volt augusztus előtt elutaznia. A hivatalokban nem sok tekintettel vannak a lelki küzdelmekre, s akár vágyik valaki menekülni a régi ideálja elől, akár nem - a hivatalos órákat azért egyforma pontossággal be kell tartani.

Igy tehát Pál is, ha mogorván és roszkedvün, de végezte teendőit, és szinte kezdte már megszokni, hogy majdnem mindennap ott találja magát az ablak mellett, a függöny mögöl ügyelve egy fiatal párt, mely oda lent a kertben karöltve sétált a csendes, meleg nyári alkonyatkor.

A férfi néha lehajolt és megcsókolta az asszony kezét, ki mosolyogva tekintett fel reá.

Pál ismerte jól e mosolyt. Egykor rá is így mosolygott...

- Vajjon szereti-e a férjét? - tündött magában. - Oh bizonyára szereti - hiszen különben nem ment volna hozzá! Rég elfelejtett ő már mindent, hiszen ő is csak asszony és az asszonynak gyöngesség a neve! Hogy zokogott egykor, hogy kétségbe volt esve - pedig fogadom, már egy hét múlva teljesen megvigasztalódott. És én még szemrehányást is tettem magamnak miatta! No mondhatom, nem is látszik rajta valami nagy lelki bánat. Én három év alatt megvénültem... Különben, mit törődöm én velök, hogy itt ügyelem őket, mint egy rendőr? Eh, vigye el az ördög az egész világot! Csak a kis fiam volna itt, akkor nem bánnék semmit!

Dühösen fordult el az ablaktól, szivarra gyujtott s járkálni kezdett a szobában. Majd előszedte a kis fiu játékszereit, itt hagyott ruháskáit, s azokat nézegette, - és olyan vágy fogta el a gyermek után hogy majdnem megszegyelte magát gyöngességéért.

Vette kalapját és elment hazulról. Igyekezett minél kevesebb időt otthon tölteni.

Kiállhatatlanná tette saját házát a gondolat, egy fiatal pár mézesheteire - és bizony a saját mézesheteire való visszaemlékezésben sem sok öröme telt.

Alig várta már, hogy szabaduljon innen. Sikerült is hamarabb szabadságot kapnia, mint előbb számította volt, s midőn az esti vonathoz elindulván, kocsijából még egy pillantást vetett fel a lefüggönyözött ablakokra, magában megfogadta, hogy csakis nejével és gyermekével fog ismét e házba visszatérni.

VII.

Szeptember elején jöttek haza. Regina, az asszony, szeretett volna még néhány hétig ott maradni, s duzzogott is, hogy Pál oly határozottan ellenezte ezt. Pál azonban oly szilárdul megmaradt akarata mellett, hogy Reginának engednie kellett, habár kijelentette, hogy Budapesten még oly meleg van, hogy ő azt ki nem tudja állani.

Azonban még is kiállotta, sőt még csak meg sem fogyott a melegtől, s a kis fiu is oly egészséges, oly pompás színben volt, úgy megnőtt, és úgy megerősödött, hogy az embernek a lelke nevetett, ha reá nézett.

Minden oly nyugalmasnak, békésnek látszott, de azért ott lebegett a felhő, melyet a háznál csak ketten láttak, s a helyzet valahogy még kellemetlenebb lett az által, hogy Regina úgy megkedvelte Elizt, hogy mindegyre bekukkant hozzá, s hívta őt magához hol ezért, hol azért.

A kölcsönös érintkezés kikerülhetetlenné vált. De Eliz nagyon tartózkodó volt. Ritkán ment be hozzájuk, s akkor is csak olyankor, mikor biztosan tudta, hogy Pál nincs otthon.

Nem tagadhatta, hogy kíváncsi pillantást vet a Pál házasetének belsejébe, melyet csakhamar ismert is már egészen.

Nem, nem olyan volt ez, miként ők azt egykor magoknak elképzelték!

Jólét, fény, bőség mindenben, de sehol semmi azon apró, bizalmas kis örömeiből, a szeretet ezerféle kicsiny jeléből, melyek a házaset igazi poézisét képezik.

Igaz, hogy oly csekélységekben nyilvánult ez, hogy csakis éles figyelő szem vehette észre - de Eliz észrevette.

Például, Pál szenvedélyes dohányzó volt, de Regina ki nem állhatta a dohányfüstöt, s még csak kísérletet sem tett, hogy megszokja. Ha Pál szivarozni akart, szobájába kellett mennie, s az ajtót becsukni, különben Regina haragudott és migraint kapott.

Pál nagyon szerette a zenét is, de csak a komoly zenét. Eliz hajdan órákig gyakorolta magát zongoráján; Beethoven Cis-moll szonátáját a Pál kedvenc darabját azóta soha többé nem játszotta el...

De Regina nem tudott jól zongorázni, s azt a néhány táncdarabot és népdalt, mit néha - elég hamisan eljátszott, Pál nem szerette hallgatni. És különösen rosszul esett neki az, hogy Regina oly kevés volt rendes, s oly kevés gondot fordított öltözékére. Ő, ki annyit tartott a nők csinos, izléses öltözködésére, a saját feleségét mindig csak hanyagul, lomposan látta maga előtt. Eleinte sokat pörölt vele, s rendre akarta szoktatni, de Regina a kényelmet mindenképp szerette, s így hát Pál lassanként beletörődött ebbe is.

Olyan volt az ő házasságuk is, mint legnagyobb része azokénak, a kik érdekből házasodnak, s aztán sophismákkal igyekeznek magoknak is, másoknak is bebizonyítani, hogy nincsenek érdekházasságok. Olyan volt, mint a mesebeli két mogyoróhéj, melyek nem találhatnak jól össze. Hol itt van valami hiba, hol ott. De hát azért - mit tegyenek egyebet - csak viszik tovább az életet, már úgy a mint lehet...

Egy délután Eliz éppen nálok volt, mert Regina behívta, hogy nézze meg a kis fiu új ruháját, melyet most vett számára, midőn Pál váratlanul hazajött.

Feszesen, hidegen állott meg a szoba közepén, midőn észrevette Elizt. Még eddig egyszer sem találkoztak.

Regina bemutatta őket egymásnak.

A helyzet oly kínos, oly viszás volt, Pált oly váratlanul oly kellemetlenül lepte meg Eliz ottléte, hogy pillanatra még a köteles udvariasságról is megfeledkezvén, minden szó, minden köszönés nélkül hirtelen megfordult és kiment.

Regina azt sem tudta, hogyan mentesse férje érthetetlen magaviseletét.

- Mennyi bogara van! - panaszkodott Eliznek. - Kérem ne törődjék vele, már ő olyan különös ember!

De Eliz mélyen megbántva érezte magát, bár nem mutatta. Mivel érdemelte ő ezt tőle? Vétett-e valamit ellene? E megvető magaviseletet miért érezteti vele?

Talán egy közönséges, intrikus nőnek gondolja, ki regénybeli boszuálló hősnő gyanánt jött, hogy őt megsemmisítse?

Nevetni tudott volna ezen, ha nem lett volna inkább sirni kedve, s reszketett a fölindulástól, méltatlankodástól, a mint szobájába térve az imént lefolyt jelenetet újra átgondolta.

Pál azonban önmagával s az egész világgal elégedetlenül lement a kertbe, hogy a friss levegőn egyet sétáljon, s szabad folyást engedjen komor gondolatainak.

Hát már sohasem szabadulhat attól az asszonytól? Miként bírja rá Reginát, hogy valami udvarias módon mondja föl nekik a lakást? Hiszen így lehetetlen sokáig exisztálni!

Már megbánta a mit az elébb tett, hogy a pillanat befolyásának engedve, megsértett egy nőt, a ki utóvégre is feleségének a vendége volt.

Hasztalan törekedett Eliz iránti méltó felháborodásával menteni magát; hasztalan törekedett visszaidézni lelkébe azon erőt, azon józan okosságot, melynek segítségével oly könnyű volt egykor lemondania róla. A hatalmas indító okok, melyek akkor rákényszerítették, most már megszűntek - s most csak azon nőt látta benne, a ki egyszer szerette őt, s az övé lehetett volna, és a ki most már a másé...

Gondolatai közben megállott egy pad előtt, hol Eliz szokott üldögélni. Egy könyv hevert ott. Gépiesen vette a kezébe. Az Elizé volt, ő felejtette ott, mikor Regina a kertből fölhevta magához.

Pál lapozgatni kezdett a könyvben, melyet egykor - reáismert - annyiszor olvastak együtt. Puskin Anyegin Eugenja volt.

Épen a végére nyitott föl, az Eugén levelére Tatjánához.

Olvasni kezdte egyik sort a másik után, s egyszerre hatalmas visszhangot keltettek szívében az erőteljes, szenvedélyes szavak, a késői szerelem e hangos fölkiáltása. Mintha valaki szóval mondotta volna el mindazt, a mi benne forrongott, s világos tudatára ébresztette volna annak, a mit nem mert elgondolni, kifejezni...

Mintegy önkénytelenül vette ki ironját s aláhuzta véle e sorokat:

- Oh mint csalódtam, Istenem,
Mily szenvedés jutott nekem! -

S aztán a végét is:

- Legyen, a kockát elvettem,
Szinlelni nincs erőm tovább;
Itéljen bármikép felettem,
Magam sorsomnak adom át!

Igen - és néki is az lesz a sorsa, hogy Eliz megvetéssel fordul el tőle!... Mire való is volt így feltárni lelkét, mikor úgy sem remélhet se szánalmat, se részvétet...

A mint sóhajtván becsukta a könyvet, hogy visszategye a padra, egyszerre valami kihullott belőle. Lehajolt utána, hogy felvegye.

Egy kis vékony összehajtogatott selyem papírlap volt, melybe egy elszáradt örökzöld levél, s egy megfakult kis sárga virág beletéve. Az örökzöld levélre tintával, vékony irással reá-karczolja: 1888. augusztus 10.

Pál megdöbbsent, mikor e porló kis semmiségeket meglátta. Azok beszélni kezdtek hozzá.

Egyszerre eszébe jutott az a tavaszi reggel, midőn Elizzel mint két pajkos iskolás gyermek elszöktek hazulról. Fölmentek a rózsahegyre, a Gül-Baba sírjához.

Egy vén asszony vezette őket körül. Milyen vigak voltak, mennyit tréfálkoztak. Hogy mosolyogtak az öreg asszonyra, a tavaszi reggelre, a napsugárra, porladozó Gül-Baba sírjára...

Ott a rózsahegy oldalán szakította azt a kis sárga tavaszi-virágot, s feltűzte Eliz fekete ruhájára.

A virág még megvan...

És megvan még ime az örökzöld levél is, melyet a városligetből hozott haza Eliz. Kettőt szakított le, az egyiket Pálnak adta, hol van az már... a másikat, lássad - ő tette el. 1888. augusztus 10.

Igen, akkor volt, midőn haza felé indulván, hogy nagyobb kerülnének a Margit-hidon mentek át.

Már bealkonyult. Egy percre megállottak a hidon, s nézték a holdsugár játékát a vitzükör fölött. Soha sem volt oly szép, mint akkor.

- Milyen jó volna, ha most meghalnánk mindketten, Pál! - suttogta Eliz.

Nem haltak meg. Élnek még, ime, és él az örökzöld levél is, és megszólal, hangosan mondván Pálnak:

- Az az asszony szeret téged még most is. Hidegsége, közönye csak látszat, s szemednek egy intésére vakon fog követni a merre vinni akarod!...

Pál szivéből láng csapott át agyára. A szenvedély, melynek létezését tagadta, forró szárnyaira kapta őt, s ragadni kezdte magával mindent elperzselő hatalmával. De egyszersmind égő világosság is támadt szemei előtt, megpillantván az örvénylő mélységet, melybe az erős férfi a gyöngé nőt letaszítja...

Ledobta a könyvet, megfordult és kisietett a kertből, mintha saját maga elől menekülni akarna.

IX.

Eliz egy negyedóra múlva lement a könyve után. Az ablakból látta, midőn Pál a kezébe vette és nézte.

A mint most kinyitotta, azonnal meglátta az aláhuzott sorokat.

És megértette...

Egy pillanatra elhomályosult a szeme, és vad lázban, dobogásban reszketett meg a szive.

Aztán csendesen, nyugodtan becsukta a könyvet, felvitte a szobájába, s ágyának vánkosa alá rejtette.

Tehát beteljesült.

Beteljesült, a mi menyegzőjének előestéjén, mint kinos sejtelem, előérzet szoritotta össze szivét; hiába imádkozott akkor Istenhez, hogy távolítsa el tőle. A kísértet alakot öltött, a sejtelem valósággá vált.

Beteljesült.

Vezekelt a férfi, ki egykor megtörte szivét s kiért egykor ő hullatta keserves könyeit, most az szenvedő ugyanazt a kint, most az lángol és ég, és kénytelen hideg észszel fékezni forrongó vérét...

De hajh! - hol maradt a megvetés, melyet néki érezni kellene iránta?...

Ime, látja összeomlani bálványát, láthatja eltörpülni azt, ki egykor királya, istene volt; - miért nem szemléli hát diadalmas kárörömmel, miért nem fordul el tőle büszke, méltóságteljes megvetéssel?

Mi ez? Szánalom, részvét, vagy a régi, hatalmas, soha ki nem aludt, csak erőszakosan elfojtott szenvedély lángja, mely ujult erővel fellobogván benne, arra kényszeríti, hogy hozzáfusson, megragadja kezét, s aláhulljon véle az örvénybe - és kész legyen elveszni azért aki megsemmisítette fiatal leány korát?...

- Ez este Miksa el nem tudta képzelni, mi baja van Eliznek? Miért égnek oly lázas fényben szemei s mozdulatai miért oly szokatlanul idegesek? Néha el kezdett beszélni, gyorsan, vidámságot erőltetve, majd minden ok nélkül felnevetett, s hirtelen elhallgatott, komoran, magába mélyedve.

Miksa aggódva figyelte, - de hallgatott.

- Valami baja van - tünődött magában.

Talán már itt a válság?.. Jobbra fog-e térni, vagy balra?... Isten segítsen nekem?...

Este lefekvéskor gyöngéden megsimogatta arcát.

- Kis leányom, emlékszel-e még a szürke haju ember meséjére?

Eliz nem felelt. Két forró könycsepp gördült alá szemeiből. Szeretett volna lehajolni s megcsókolni ura kezét. Lassan kihuzta a könyvet párnája alól, s leejtette a földre.

Másnap nyugodtabban ébredt föl s erősnek, vidámnak érezte magát. Ugy tűnt föl minden előtte, mint egy nehéz álom. Álom volt, felébredt és annyi.

Serényen, jó kedvvel végezte teendőit a háznál csak úgy mint máskor, sőt még dalolgatott is, míg a szobában ezt-azt rendezgetett.

- Csalódtam - gondolá magában Miksa, boldogan kísérve figyelemmel őt. - A felhő elvonult, nincs semmi baj, - hál' Istennek!

Délután, midőn magára maradt, zongorához ült Eliz. Eljátszott néhány Chopin-keringőt, melyeket Miksa nagyon szeretett. Egyszerre, mintegy öntudatlanul, egy rég-rég nem játszott darabba kezdett; magasztos, csendes, szelid hangok áramlottak elő ujjai érintésére, mint a holdfény szelid sugara ringó vizek felett. Beethoven Cis-moll szonátája volt, a Pál kedvenc szonátája, melyet nem játszott azóta, hogy elszakadt tőle...

Most mintegy öntudatlanul játszani kezdte.

A fenséges dallamon áthuzódó panaszos, mélabús hangulat egyszerre mintha szakgatott zokogásba menne át, hogy aztán a rákövetkező prestóban fékezhetlen, gátot nem ismerő szenvedélybe törjön ki. És e hatalmas zene hangjaiban elszabadult szenvedély mint villamos áram töltötte be az egész szobát, s a levegő hullámain reszketve, örületes, gyors forrongásba hozta Eliz szívét.

Lángoló arccal, fénylő szemekkel állt föl.

Keble zihált, úgy érezte, mindjárt megfullad a szobában.

Kiment a folyosóra, s alig tett néhány lépést előre, szembe találkozott Pállal.

Még eddig egy szót sem beszéltek egymással. Most sem szóltak semmit, de tekintetök egymásba villant s szemeik beszéltek.

- Hova mégysz? - kérdék Pál szemei.

- A kertbe - felelt Eliz ugyanúgy. - Eljössz-e utánam?

- Utánad megyek!

Eliz előre sietett. Nem eszmélt, nem gondolkozott. Mint egy álmjáró ment előre, s ha e perczen örvénylő vadvizek is állták volna útját, ő nyitott szemekkel, csöndesen lépett volna a hullámok közé.

- E földön csak egy hatalom van - mondá halkán magában - a szerelem! Csak egy igazság, csak egy jog, csak egy törvény, csak egy végzet - a szerelem!

És lehajtá fejét e végzet előtt, elismervén hatalmát és érezvén, hogy nincs ereje tovább küzdeni.

Leült egy padra az orgonalugasban, melynek levelei már elsárgultak az őszi napsugártól. Lassan libbent alá néha egy-egy levél. A virágágyakon megfeketedett, elszáradt virágvázak nyúltak az ég felé, mintha valami szerencsétlenül járt gyermekek nyujtogatnák fel karjaikat. Csak a georginák és őszirózsák nyiltak még, s egy-egy késői fehér nyári lepke repkedett szín-

telen, illattalan virágjaik közül. A levegőben érezhető volt ama különös, őszi illat, a sárguló lomb, a rothadó levelek, a nedves föld szaga.

Eliz fáradtan, remegve összekulcsolta kezét - és várt. Oh, mint szeretett volna felugrani és elfutni innen messze, messze - de nem birt megmozdulni. Mintha egy vaskéz odaszoritva tartotta volna. Oly megalázva, oly összetörve érezte magát, mint soha, soha, akkor sem, midőn a földre borulva siratta elveszített szerelme boldogságát.

- Oh szerelem, szerelem - kiáltott föl szíve mélyében - mily nagy a te hatalmad!...

Egyszerre léptek hallatszottak; a lehullott száraz levelek erős, sulyos férfi-lépések alatt zörrentek meg.

De e léptek fáradtak és nehezek voltak, s lassan közeledtek a kert kanyargós utain. Eliz láthatta jól a bokrok közül Pál halvány, fáradt arcát. Nehéz, kínos küzdelem volt olvasható azon. Mélyen lehajtotta fejét.

Oh mennyivel is kínosabb egy férfi harcza önmagával, mint egy nőé; mennyivel könnyebben és hamarabb készen lesz akkor a nő, - hiszen annak egész szíve, egész lelke, egész lénye csak az érzelmre van teremtve, s nem jön oly sok mindennel összeütközésbe, nem kell annyi mindennel számot vetnie, mint a férfinak. A nőnek a szenvedély útjában csak kis kavicsok állanak, melyeken könnyen átszökell, - de a férfi zord, hatalmas sziklába ütődik, melyeket csak nehéz, kínos tusa után tud elhárítani, - és e küzdelemben néha beleveszti életének, lényének legjavát...

És a Pál egyenes, őszinte, tiszta, becsületos jó szívében még nehezebb volt e küzdelem. Ő egyszerű volt és jó, úgy vette a dolgokat a mint vannak, és talán soha, semmi sem lett volna képes elhallgattatni lelke mélyén azon hangokat, melyeket ő igaznak tartott és jónak.

Igen, ő férfi volt a szó legnemesebb értelmében és megérdemelte, hogy királya, istene legyen egy asszonynak, ki meg tudja hajtani térdét a jó és igaz előtt.

De az ut, a melyen most megindult a szégyen, a megalázás, a lelkivád és gyötrelmes útja volt reá nézve...

És ő mégis ment előre; valami kényszerítette, egy erősebb hatalom, mint ő - melynek lehetetlen volt ellentállania, és hiába akarta tagadni, éreznie kellett, hogy a szerelem hatalmasabb mindennél a világon...

De egyszerre - hallga csak hallga!... gyors, apró, tipegő léptek hallszanak háta mögött, s egy édes, vékony kis hangocska vidám kiáltozása.

Pál hirtelen megállt és hátrafordult.

Kipirult arcczal, fénylő szemekkel, repülő aranyos fürtökkel futott, futott feléje kis fia, a ragyogó, ártatlan gyermeki öröm rivallgásával, mint egy elszabadult pajzán kis csikó csörtetve apró lábacskaival a zörgő levelek között.

A lépcsőn látható volt az anyja is, ki sétához öltözve, lassu, kényelmes léptekkel jött lefelé kiáltozva a kis fiu után, ki elszabadulván tőle és bonnejától beszaladt a kertbe apja után.

Pál lehajolt s karjai közé kapta a gyermeket.

Az hangos, örömtelt nevetéssel sikongott; tépázni kezdte haját, szakállát, füleit, s majd megfojtotta őt csókjaival és erős kis karjaival.

És ártatlan kezeckéinek egyetlen érintésére elsimultak a szenvedély mély barázdái a feldult férfi arczon. A becsület, a hűség, a kötelesség, mi előbb még üres fogalomnak látszott, most alakot öltve lépett eléje, s ő a gyermektől vezetettve, felemelt fejjel, nyugodtan ment ki a sötétülő kertből.

* * *

Eliz némán, mozdulatlanul ült a padon.

Valami különös káprázat szállotta meg. Mintha egy másodperc alatt egy láthatatlan vezető után keresztül repült volna az idők végtelen során, a gyötrelmek sötét éjszakáin, s magában csodálkozva kérdezte, vajjon a jövő hosszú évek folyamán át valaha el fogja-e felejteni azt a kis alakot miként futott a lehullott, zörgő leveleken keresztül apró, bizonytalan lépéseivel, kipirult arczával, lengő aranyhajával...

Csendesen lehajtá fejét.

Megértette életének nagy tévedését s meghajolt a hatalom előtt, melyet nagyobbak látott mindennél.

EGY DRÁMA.

Ő Lilike volt, rózsaszin ruhában és virágokkal kezében.

Selyemcsokros nagy bábé-kalapja alól úgy kukucskált ki rózsapiros arcza, mint kis fecske a fészekből.

Fecske volt ő is. Csicsergő, repkedő, vidor kis madár - és oh, ma milyen boldog! Máskor is az, de ma, de ma!... Nem, az lehetetlen, hogy mindenki ne tudja, milyen fontos esemény történt ma! És ha nem is tudják, de észreveszik, meglátják, bizonyára.

Ime, hisz mindenki oly kedvesen néz reá, vidáman rámosolygnak, mintha meg akarnák czirógatni rózsabimbó-arczocskáját. Oh jó emberek, ti látjátok ugyebár a Lili büszkeségét, boldogságát?!

Hosszu, lengő aranyhaja *be van fonva* és selyem szalaggal megkötve!

Az a csunya, fürtös lebegő-lobogó aranyhaj! Hogy verdeste mindig a vállát, hogy röpült mindig a szemébe, ha futkosott. És minden este papirosra göngyölték és Lili sirt.

De ma végre a kis mama befonta, hármás ágba, úgy ahogy ő szokta viselni és rózsaszin selyemszalaggal megkötötte.

Lilike most büszke és boldog; minden öt perczben megérinti ujjaival kis czopfliját.

Igen, ő csak Lilike ugyan és csak öt esztendő, de azért már ő is - asszony! Azt hiszi, az emberek csak azért jöttek ki ma a ligetbe, hogy ezt a nagy eseményt meglássák. Sőt nemcsak az emberek, ime még az a kis rigó is ott az ágon azt fütyüli: A Lilike czopfja szép!

A kis leány elégedetten, rátartósan lépdél bonneja, mademoiselle Alice mellett.

- A rigónak nincs befonva a haja - gondolja magában - szegény rigó, neki nincs is haja! Milyen jó, hogy nekem van!

A ligetben Alice kisasszony leül egy félreeső padra, s előveszi zsebéből az ő drága regényét, Pamelát. Ez egy nagyon érdekfeszítő, tanulságos és érzékeny történet, és úgy elmerül az olvasásába, hogy nem ér rá Lilikével foglalkozni.

A kis leány kezdi unni magát s fészkelődik a padon.

Tudja, hogy elmenni nem szabad, de itt ülni oly unalmas. Meg aztán ki látja itt az ő szépen befont haját a rózsaszin szalaggal?

Amoda át, hol a tóban a hosszunyaku, fehér hattyuk uszkálnak s az aranyszemü szentgyörgy-virágok nyilnak a fü között - egy kis fiu áll a parton. Zsemlemorzsákat dobál be a hattyuknak a vízbe s néha egy-egy kis kavicsot is, melyért azok haragosan emelgetik szárnyaikat.

Ez nagyon mulatságos lehet.

Az a kis fiu épen olyan, mint Bandika, a nagybácsi fia; sőt bizonyos, hogy ő az, mert ennek is piros selyem-bélésü nagy matrózkalapja van, mint Bandinak.

Bandi mindig boszantotta őt lobogó, fürtös hajáért, s azt oroszslánsörénynek nevezte. Hogy fog most bámulni, ha meglátja, hogy *be van simán fonva*!

Lilike még egy perczig habozik, aztán lassan csuszik le a padról.

Alice kisasszony meg sem moczczan.

Most egy lépést tesz előre, aztán még egyet és még egyet, és hátrafordul.

Alice kisasszony még mélyebben hajtja le orrát a könyvbe, hol Pamelát épen most ragadják el a fekete álarczos rablók.

Pamela elájul, Lilike meg gyorsan siklik tova, mint egy kis gyík.

Merészen halad előre, egyedül, az ismeretlen uton, a fehér hattyuk és a piros selyembélésű matrózkalap felé.

Egyszerre váratlan akadályba ütközik. Egy széles mély árok állja útját, melynek fenekét még a pár nap előtti esőtől apró tócsák lepik el, puha sárral, burjánnal, giz-gazzal vegyítve.

Lilike leguggol az árok mellé s tünődve vizsgálja mélyét. Néhány lépéssel fennebb volt a padló, de ő azt nem tudta s pár pillanat múlva vigan mászik le az árokba.

Alkalmasint épp oly vidám, gyermeki öntudatlansággal mászik le akkor is, ha örvénylő vad-vizek vannak a mélyén.

Egy kissé sárosan ugyan, de kipirult arczczal, nevető szemekkel bukkan fel az árok másik felén. Csak akkor komolyodik el némileg, midőn észreveszi a nagy barna foltokat a szép rózsaszín ruháskán s az agyagcsizmákat, melyek kis cipőire ragadtak.

Azonban hamar megvigasztalódik, mert itt van már a tó, fénylő vizével s a fehér hattyukkal és ott a kis fiu is a zsemlével kezében.

Lilike, hogy minden további eshetőségnek elejét vegye, jól felfogja ruháját - úgy mint a nagyoknál látta - cipőiről meg egyszerűen leszedi kezével az agyag bocskorokat.

Furcsa, hogy most meg kezei lettek agyagosak! No de az nem tesz semmit; azt oda lehet törölni a fehér csipkéhez ruháján.

Nagyobb baj az, hogy az a kis fiu - daczára piros selyem bélésű matrózkalapjának - mégsem Bandi, hanem egy egészen idegen kis fiu, Lilike csodálkozva, sőt egy kissé haragosan áll meg előtte.

- Te, miért nem vagy Bandika? - szól durczásan.

A kis fiu csak nézi ámultan és nem felel. Valóban nehéz is lenne arra a kérdésre felelni.

- Én Anti vagyok - szól végre hosszú szünet után, mintegy mentegetődzve. - És a hattyuk szeretik a zsemlét. Én is szeretem!

Ezt a hattyukra értette, de alkalmasint a zsemlére is, mert letör belőle egy darabot és megeszi.

Lilinek kezd tetszeni a dolog s minden habozás nélkül letör ő is egy darabkát az Anti zsemléjéből, egy kis morzsát a hattyuknak dob belőle s a többit megeszi.

Anti álmélkodva néz, hol Lilire, hol a zsemléjére és sirásra vonulnak az ajkai. Azonban meggondolkodik s inkább egyet harap a zsemléből.

- Adjunk a hattyuknak is - szól Lilike nagylelkűen, miközben szintén harap egyet a zsemléből.

Antal ur belenyugszik, hogy ennek így kell lenni, s hűségesen megosztja zsemléjét Lilikével és a hattyukkal. Egyet harap ő, egyet Lilike, egy morzsikát - de csak kicsit - dobnak a hattyuknak. Annyi élelmesség azonban mégis van benne, hogy igyekszik nagyobbakat harapni, mint Lili.

- Nekem van otthon egy lovam, - szól, mikor elfogyott a zsemlé, s darabig szótlánul nézgettek egymást. - De igazi ló és igazi farka is van, lószórból!

- Miért nem lovagolsz most rajta? - kérdi Lilike, féloldalról pislantva reá, mint egy kis pintyőke.

- Nem szabad kihozni a szobából. És képeskönyvem is van és apának van egy puskája!

- Oh, puskája apának is van - mond Lilike - és nekem van tizenkét gyermekem. Az egyik csupa porcellánból van, az nagyon jó, de a többi rosz. Most fogadtam melléjük egy nevelőnőt, Alice kisasszonyt, hogy ügyeljen rájuk. De olyan haszontalanok, hogy mindig elszöknek. A télen is elmentek sétálni és nem öltöztek fel és mind meghültek. Most lefektettem őket ágyba és orvosságot adtam nekik. Neked nincsenek gyermekeid?

- Nincsenek. Én nem játszom babákkal. Az csak lányoknak való. Én fiu vagyok - felelt Anti önérzetesen.

- De az enyémekek igazi gyermekek - védelmezi Lilike álláspontját. - Az egyik tudja mondani azt is, hogy »papa, mama«. És sirni is tud. És már mind nagyok! Mind a tizenkettő husz - száz éves! Én tudok számolni is, egész százig!

Anti hallgat. A számolás neki gyöngé oldala s nem szereti, ha ezt emlegetik.

- Játsszunk valamit - indítványozza s erre már egészen elemében kezdi magát érezni. - Játsszunk lovasdit! Én leszek a kocsis, te leszel a ló. Apa és anya ott ülnek a padon és én oda hajtalak téged és aztán te nyeríteni fogsz előttök és úgy teszel a fejeddel, mint a kicsi fehér ló a czirkuszban!

- Nem - szól erélyesen Lilike. - Nem leszek ló. Nekem már be van fonva a hajam és nem repül úgy, mint a lónak. Látod-e, milyen szép? Selyemszalag is van benne!

Kaczéran hátrafordul, hogy megmutassa Antinak az ő nagy büszkeségét s úgy illegeti magát előtte, mint egy kis vörösbegy.

A női szépségek iránt teljesen érzéketlen Antal urban azonban felébred az ő pajkos szelleme s szentségtörő kezekkel hirtelen megragadva a Lilike rózsaszín szalagos hajfonatát, jól megránczítja azt, mint ha az csak egy aranyszálakból kötött csengetyü-huzó volna.

Lilike egy pillanatig megdöbbenve, meredten áll ott, azt se tudván mire vélni e váratlan támadást; de a másik percben már erélyesen hátrafordul s vállon kapva Antit, úgy megrázza, mint egy kis lisztes zsákot. Ezzel még nem éri be a megbántott kis amazon, hanem jobbról is, balról is - pif - puf - jól megpüföli a kis fiut.

Antal ur meglepetésében hirtelen más védelmet nem találván, hangos sirásra fakadva, leül a föbe - mire Lilike is azonnal elérzékenyedik s a megvert gavallér mellé telepedve, még hangsabb zokogásba tör ki.

E pillanatban föltűnik a láthatáron Alice kisasszony, ki Pamelát szerencsésen kimentve a rablók kezei közül, a Lili fölkeresésére indult.

- Mon Dieu, mon Dieu! Csak nem esett bele a vízbe! - sikolt kétségbeesetten.

Nem; ott ül Lili a füben, a szentgyörgyvirágok között, a piros matróz-kalap s a fehér hattyuk közelében, - de jó Istenem, minő siralmas állapotban!

Hova lett a rózsaszín selyemszalag hajából - és mi lett a szép sima hajfonatból?...

Összekuszálva, kibomolva, szomoruan konyul le vállára - és bébé-kalapja félrecsuszott és agyagos, sáros kezeckéivel pityeregve dörzsöli arcát, mely könyekkel, zsemlemorzsákkal és barna agyagfoltokkal tarkázva igen épületes látványt nyújt.

- Qu'est-ce que cela? - kiált Alice kisasszony, ég felé emelve karjait.

Lilike föláll, odahajol a szepegő Antal urhoz s megsimogatja arcát. Aztán Alice kisasszonyhoz fordul, s diadalmasan mondja:

- Megvertem - mert megtépte a hajamat!

KIS EMBEREK.

- 887. frt 11 kr.

- 872. frt 11 kr.

Hiába minden. Tizenöt forint hiányzik. Ismét előlkezd. A rovatokban a hosszú számoszlopok már tánczolnak szemei előtt, az erős, intenzív villanyfénytől szemei kápráznak, s szegény öreg fejében még most is visszhangzik a vonatok zakatolása, éles füttyölése, az indóházak folytonos zaja, lármája, s a jegyet váltó utasok türelmetlen, ideges veszekedése.

Pedig most már csend van. Reggel öt óráig nem indul több vonat.

A többi pénztárosnök már el is mentek; csak a kis Verácska vesződik még ott a szomszéd fülkében; lehet, hogy neki sem vág össze a számadása, - de az is lehet, hogy vár valakire, mert többször kinyitogatja a kis ablakrezt és kikukucskál rajta.

Most hirtelen magára kapja felsőjét, kaczer kis kalapját és gyorsan siet ki.

- Kedves Zsófi néni - szól be szomszédnőjéhez. - Ugyebár nem felejt el? Holnap reggel én egy órával később jövök. Azalatt helyettesít, ugyebár, aranyos Zsófi néni?

Zsófi néni csak fejével int; persze, hogy igen. Ő már azt úgy szokta.

De most nincs ideje szóba állani Verácskával. A hiány! A hiány! Oh hát soha nem fog kikerülni?

- 887. 11.

- 872. 11.

Hiába, hiába! A tizenöt forint hiányzik.

Sóhajtva szedi össze az irásokat. Már nem bírja tovább keresni.

Kiveszi a pénzt a fiókból, egész halom bankó, összerakja, a hiányzó tizenöt forintot mint hiányt kitünteti a pénztári naplóban, s aztán becsomagolva és lepecsételve a bankó-halmazokat, a naplót beviszi a főnökhöz.

Az átveszi, futólag áttekinti, figyelmezteti, hogy nézzen utána, hátha a számadásban van a hiány, reá írja »láttam« - a neve helyére egy kriksz-krakszot tesz, s azzal Zsófi néni mehet haza.

Még egyszer lemegy a pénztárhoz, összeszedi a számadásokat, s hóna alá véve, viszi magával haza, hogy otthon ismét, nyugodtabban átvizsgálja.

A meleg, füledt levegőjü kis fülkéből kilépve a hideg pályaudvarra, megcsapja az éles esti levegő.

Már csend van mindenütt, de nem az éj nyugalmas csendje, hanem csak az indóházak ama majdnem félelmes pillanatnyi pihenése, mely olyan, mint a mesebeli óriás pihenése, ki nyitott szemmel alszik, s hangos lélekzetele hét mértföldre elhat.

Itt-ott megszólal egy villamos csengő, a pályáörök piros lámpásai fel-felcsillannak a távolból; a fekete sinpárok fénylenek a villanyfényben. Valahol messzebb a kocsitologatók kiáltoznak, s hallszik az összetolt kocsik tompa puffanása, s egy-egy inspekciós tiszt sietve halad tova a sötét éjszakába.

Zsófi néni fázodva huzza össze nyakán kendőjét. Az egész nagy pályaudvart meg kell kerülnie, hogy lakásához érjen.

Lassan, fáradtan halad föl a szük csigalépcsőn. A szoba sötét és hideg. Nem várja senki.

Legelőször is a tüzet gyújtja meg. A mint ott leguggolva élesztgeti a szenet, sovány, fonnyadt kis arcza a tűz rózsaszín világitásában olyan fiatalnak, olyan szépnek látszik, mintha az elmúlt évek és eltemetett remények nem is volnának beásva a mély redőkbe szemei és szája körül.

Majd vizet forral föl teának, s aztán leül, magános, sovány kis vacsoráját elkölteni. Egy kis maradék sült az ebédétől, öt krajczárra »parizer«, meg egy csésze tea - rum nélkül.

És egyedül - - évek hosszú sora óta mindig egyedül... Már úgy is megszokta, mintha mindig így lett volna.

Nem is azért oly töprengő, bús az arcza. A hiány bántja most, az a tizenöt forint, mely neki, hej, oly keservesen esik.

Egy téli felsőt akart magának venni, egy jó meleg, prémes kis felsőt, mert hideg van nagyon s az ócska már oly viseltes, molyette, nincs semmi melege többé.

Szabad napjain már két hét óta mindennap elment kirakatokat nézni s felsőkre alkudni. Csak itt a kerepesi-úton s a váczi-körúton, mert itt olcsóbb.

Végre talált is egy kedvére való, prémes, meleg béléssel és jó szövetből, olcsón. Huszonöt forintot kért előbb érte a kereskedő, de aztán hosszas alkudozás után leengedte tizenötre - de háromszor is megesküdt, hogy az testvérek között is többet ér, s hogy ő mennyit veszít rajta, s hogy az egész világon - so wahr ich leb' - csupán neki, Zsófi néninek tesz ilyen kivételes engedményt.

Holnap akarta megvenni. A pénz, hosszas takarékoskodás, vagy talán nélkülözés után, néhány lealkudott vacsora és munkaközben elfelejtett reggeli segélyével végre mind együtt volt.

Most vége.

A tizenöt forintot le kell fizetni a pénztárba, s csak a jövő hónapban lesz ismét pénze. Addig fázodhatik tovább, s addig az a pompás kis felső is elkel....

Sóhajtva ül le az asztalhoz újra átvizsgálni a számadásokat. Azért hozta el magával, mert egyetlen reménye, hogy az éj folytán talán mégis ráakad valahol a hibára.

Fáradhatlan türelemmel kezdi ismét előlről a száraz, unalmas munkát. Egyik számoszlopot a másik után vizsgálja, lassan, türelemmel.

De hasztalan, nem találja meg a hibát sehol...

S a hiában való munka idegrontó fáradtságától zsibbadtan, kiejti a tollat kezéből, s arczát tenyerébe hajtva, fáradt, fénytelen szemeiből lassan hullanak alá a könnyek.

Az izgatottság, a boszuság, a tehetetlen bánat szomorú könnyei, nem fakadva a múlt emlékeiből és nem nagy lelki-harcok gyötrelmeiből, de azért ép oly keserűk, ép oly fájók s a szívet ép annyira égetők, mint a nagy veszteségek szomorú könnyei...

A Zsófi néni kis életében az a tizenöt forint s a téli felső melyre szüksége volt, ép oly nagy szerepet játsztak, mint más embernél ezerek.

És ő, ámbár már rég leszámolt mindennel, s nem érzékenyedett egy könnyen el, most oly keservesen sírt, mint talán régen, évekkel ezelőtt, midőn még az ő hajója is ott evezett a nyílt tengeren, hol a zúgó szélvihar és háborgó vész annyi száz meg száz hajót sodor tova fekete vitorlákkal, eltörött kormányval és sülyeszt alá az örvénybe, vagy dob összetört romokban ki a puszta szigetre...

Az ő hajója is oda került a puszta szigetre.

És mint annyi mások, elhelyezkedett ő is a hajótörésből megmaradt pár szál deszka szűk korlátai közé. Vágyai, reményei, álmai a boldogságról, fiatalságával együtt ott pihentek a tenger örvénylő mélyén.

Nem remélt, nem várt, nem óhajtott többé semmit, hanem beérte és boldog volt azzal, hogy hosszas utánjárás, fáradozás, futkosás és hajdani előkelő összeköttetések igénybevételével végre sikerült pénztárosnői állást nyerni a vasutnál.

Beérte véle; meg volt elégedve és élt, miként élnek ezer és ezer hozzá hasonló szegény hajótöröttek megalkudva a sorssal és nem követelve többé az élettől semmit.

Egyedül maradt. A kik szerették és a kiket szeretett, rendre eltemette, elvesztette mind.

És ő, keresztjével vállán, lassan vándorolt tova életének magános utain, nem kérve meddig, hova és miért?

De ma este, a mint ott sirdogált, tenyerébe hajtott arczczal, könnyeinek ködfátyolán át mintha egyszerre belátott volna szomoru multjába, örömtelen jelenébe és sivár, szürke jövőjébe...

Egyszerre oly nyomorultnak érezte magát; oly üresnek, oly semmisnek látta egész életét, oly czéltalannak, oly hiábavalónak tovatünő napjait.

Lelkére rászakadt az élet terhe, s megszállta az a keserü, borus hangulat, melyet többé-kevésbé ismerünk mindnyájan, midőn egy-egy magányos órában felsajognak a rég behegedt sebek, s visszatérnek a félig-meddig elfeledett emlékek...

Vajjon csakugyan csupán azért született ő, hogy jegyeket adjon az utasoknak, s hosszú számoszlopokat vezessen be a rovatos, szürke, hivatalos papírra?

Mi teljesült be abból, a mit egykor az élet ígért neki... Hová vezette a napfényes út, melyen egykor elindult, dal, virágok és tündérszép álmok között?...

Emlékezett...

Visszagondolt arra a boldog korra, a rózsaszín szalagok, szárított virágok, mosolyok és sóhajok édes korára, midőn ez a mi világunk a legszebbnek tűnik föl a csillagvilágok fénylő táborában...

És visszagondolt gyermekkorára és édes anyjára, ki úgy szerette őt...

Behunyja szemét és kezére támasztja homlokát. Igen - itt volt az ablak... épen így, ilyen irányban. És az ablak mellett ült édes anyja, naphosszant varrogatva és kötögetve... Soha bele nem fáradt, soha meg nem unta... Még látja jóságos, drága két szemét, a mint szeretetteljesen reá tekint... A csillagok tekinthetnek így alá fényes nyári éjjelen a menyboltozat örök végtelenségéből.

Igen... itt volt az ablak...

És mint egy régi, elfelejtett dal viszhangja csendül folyton fülébe: - itt volt az ablak...

Aztán sötét lesz...

Következnek a hosszú, álmatlan, átvirrasztott éjszakák...

És a messze-messze távolban ismét látja magát végső kétségbeesésében borulni az utolsó koporsóra, melyben mindene zárva volt, keserves szivettépő fájdalommal kiáltva föl: Anyám, ne hagyj el... Vigyél magaddal engem is... Ha te is elhagysz, eldobom magamtól a keresztet, nem bírom tovább vinni...

És a sötét, vigasztalatlan éjszakában ismét hallja a messze távolból megcsendülni azt a szomoru, bús hangot:

- Vidd tovább...

***

Éles csengetés riasztja föl egyszerre Zsófi nénit. Hirtelen fölkapja fejét, mint a ki álmából ébred fel. Valóban nem tudta, hogy ébren van-e, vagy csak álmában hallotta a csengetést?

A lámpa már alig pislog, s odakünn, túl a nagy épülettömegén, kelet felé már szürkülni is kezd az ég.

Hajnalodott.

Zsófi néni dideregve burkolja magát kendőjébe, s kimegy, hogy megnézzze ki csengetett?

Oda künn nincs senki; minden csendes. Úgy látszik csak képzelődött.

Egy darabig még vár, még hallgatózik, s aztán visszamegy szobájába, hogy eloltsa a lámpát s egy félórát még aludjon.

Ma korábban kell elmennie, mert megígérte a kis Verácskának, hogy helyettesíteni fogja.

A mint el akarja oltani a lámpát, ráesik szeme a számadásokra.

Nagyot sóhajt, s e sóhajjal elbúcsúzik a tizenöt forinttól és téli felsőjétől, - mely pedig most már talán utolsó vágyát képezi.

Aztán össze akarja szedni, de még egyszer, utolsó, reménytelen kísérletképen, a lámpa homályosuló világánál, felületesen átfutja az egészet.

Egyszerre fölkiált.

Oh Istenem - mi történt vele?...

Nem, semmi különös; csak az, a mi néha meg szokott történni a legjobb számolókkal is, okos férfiakkal, gondolkozó fejekkel, kik egész életükön keresztül mindig csak számokkal vesződnek.

Mikor kereste nem találta meg a hibát, - és most hirtelen, véletlenül, egyszerre reábukkant.

Ismét és ismét átnézi.

Nem akar hinni szemeinek. Pedig úgy van.

Örömtől dobogó szívvvel áll föl az asztaltól. Ugy érezte, mintha édes anyja jelent volna meg előtte, s az ő jóságos, áldott keze vezette volna reá a hibára.

Szegény Zsófi néni! Bizonyára sokan elnevelték volna magokat ha meglátják az öreg nőt ott állani, ránczos, virrasztástól fakó arczával, szemeiben két fénylő könyecseppel, s kezeit örömtől dobogó szívére kulcsoltan.

Hogyan is lehet ily csekélység felett búsulni vagy örülni? Hiszen az életnek sokkal mélyebb problémái, sokkal nagyobb tragédiái, és sokkal érdekesebb, bonyodalmasabb eseményei vannak...

De a ki megérti a kicsiny emberek kicsiny életét, a névtelen hősök, a közkatonák csöndben lejátszott drámáit: az nem haladhat el közönyösen a titkon elsirt könnyek és a jeltelen sírok előtt, - és az nem nevet ki téged, szegény Zsófi néni...

- De most már csakugyan csengetnek.

Zsófi néni gyorsan siet az ajtóhoz és kinyitja.

Verácska ront be, s egyenesen a Zsófi néni nyakába borul.

- Mi az? Mi történt? - kiált Zsófi néni ijedten. - Tán elkéstem volna? Hiszen még nincs öt óra! -

Nem, nem - nyugtatja meg Verácska. - Egyéb baj van. Azaz, hogy csak nekem baj... Azért jöttem ily korán, hogy még itthon találjam... Utolsó bizodalمام, utolsó reménységem magában van, drága jó Zsófi néni!.. Segítsen rajtam... maga olyan jó szívű...

Zsófi néni leülteti Verácskát s maga is leül vele szembe.

- Szívesen megteszek a mit csak lehet, gyermekem. Mire van szüksége? -

- Oh képzelje csak, Zsófi néni - a Gábor - tudja - a Gábor - - ma kellene, hogy az utolsó vizsgáját letegye. Akkor mindjárt állást kap, már meg van ígérve - - és aztán - oh Istenem - aztán megtarthatjuk az esküvőt... De a vizsgadíj - - képzelje csak - tegnap kilopták a pénzt a zsebéből... Egész nap futkosott utána - keresett kölcsön is - de szegény embernek ki kölcsönöz?... Ha most ismét vissza kellene lépnie a vizsgától - ha megint elmaradna - - nem kapja meg az állást sem... oh Istenem, Istenem...

- Mennyire van szüksége Verácska? -

- Tizenöt forintra - zokogja Verácska. - A többit már összehoztuk valahogy... De ennyi még hiányzik... Csak kölcsön, édes jó Zsófi néni, a jövő hónapban megadjuk. -

- Itt van, Verácska - mondja Zsófi néni egyszerűen, s odaadja neki a pénzt.

Verácska nyakába borul, összecsókolja, sir is meg nevet is, megsókolja a kezét s mint a szélvész kirohan az ajtón.

Zsófi néni egy pillanatig mosolyogva néz utána - de egyszerre elkomolyodik.

Hát a téli felső?...

Ej no - hiszen majd megveszi később - talán nincs is olyan nagyon szüksége reá - hátha jó lesz még az ócska is?

Igaz, hogy neki Verácska tulajdonképen senkije - és ha valaki megtudná, talán bolondnak is nevezné érte - de hát ő is volt egykor fiatal, ő is szeretett és szenvedett - és miért maradjon Verácska is olyan egyedül mint ő?

Aztán összeszedi az asztalról a számadásokat, eloltja a lámpát, s magára veszi nagy kendőjét.

Odakünn már ébred az éjszaki szél. Hangos sipolás, füttyölés, tüszögés és csengetés jelzi, hogy már várja az ő fehér rabszolgáit.

Zsófi néni sietve, elégedett, nyugodt szívvel halad le a lépcsőn. Igaz, hogy téli felsője nem lesz, - de milyen jó, hogy a hiány megkerült.

FÜRDŐI ÜDÜLÉS.

- Az idén én is elmegyek veletek fürdőre - szolt Domokos bácsi sógorasszonyának, nála szokatlan elszántsággal.

- De ugyan mi jut eszedbe, Domokos - mondá a sógorasszony csodálkozva. - Hiszen semmi bajod sincs!

- Hát te miért mégysz minden évben? Neked sincs semmi bajod.

- Semmi? - sóhajt a sógorasszony. - Három eladó lányom van!

- Tudom! - dörmögi Domokos bácsi. - Eleget zongoráznak egész nap, hogy tudhassam! Épen azért megyek, hogy kissé üdüljek. Remélem ott nincs zongora!

A jó öreg boldog tudatlanságban élt a fürdővendégek gyötrelmeiről a «kurszalón»-ban nap-hosszat elkinzott zongora miatt; de még talán ha tudta volna, akkor is elmegy, mert a szelid, félnék emberek néha felébredő csökönyös makacsságával ragaszkodott tervéhez.

És elment ő is. Magával vitte elválhatlan pipáját, egy üveg szilvorumot. Vas Gereben minden munkáit, zsémbes dörmögését és annyi podgyászt, mint egy kisasszony.

Ilka és Lotti, a két nagyobb leány, nem igen voltak elragadtatva jövetelétől. Édes Istenem, hiszen Domokos bácsi olyan unalmas is volt az ő folytonos zsémbelődésével. De, mint jól nevelt lányokhoz illik, csak szendén mosolyogtak, midőn már a vasuton elkezdte:

- Hogyan, hát ti ilyen toronymagas frizurával utaztok? hát mire jó az? Milyenek is ezek a mai leányok! Bezzeg az én időmben nem viseltek tornyot a fejükön és emeletes sarkat a cipőjükön! De a divat, a divat!

Ilka meglökte Lottit s Lotti meglökte Ilkát. No mit fog még mondani Domokos bácsi, ha majd meglátja a legutolsó párisi divat szerint készült új ruháikat! És mit is fog csinálni ott azon a kis fürdőn, hol semmit sem talál föl az ő megszokott apró kényelmeiből?

- Üdülni fogok! - mondá Domokos bácsi. - Mulatni, szórakozni. Meglássátok csak, milyen jól találom majd én magam! Egészen megfiatalodva fogok hazamenni.

Csakugyan az első nap igen meg volt elégedve. Nem zsémbelt senkivel, nagyokat sétált az erdőben s gyönyörködött a szép vidékben. Második nap már elmenekült a gyógyteremből s még a közelébe sem mert többé menni, mert a fürdő hölgyei folyton megátalkodottan verték benn a zongorán a «Traviatá»-t és «Lamermoori Luciát» míg künn a cigányok huzták a «Kornevillei harangokat.»

Harmadik nap összeveszett az öreg székely házmesterrel, mert szobájának ablakai nem zártak jól, s a tetőn becsepegett az eső.

Negyedik nap megelégelte a fürdői mulatságot és üdülést s kezdte unni magát.

De ezt nem akarta bevallani senkinek, még saját magának sem.

- Domokos bácsi, hogy mulat? - kérdezték a leányok, midőn vigan és lármásan haza jöttek egy-egy nagyobb sétából, környezve a kis fürdő összes gavallérjaitól.

- Oh kitünően! felelt szelid mosolylyal, s szerette volna maga is elhinni, a mit mondott.

Nem voltak ismerősei. Félnék, visszahuzódó természeténél fogva nem szeretett s nem is tudott ismeretséget kötni, s a kik látták magányosan bolyongani, azt hitték, hogy beteg, vagy nem szereti a társaságot, vagy sok az adóssága.

Néha el-elment a lányokkal is, de azok mint valami zergék szökdöstek a sziklákon; lehetetlen volt őket hajmeresztő sétatíkon követni. A sógorasszony meg egy-egy fenyőfa tövében letelepedvén, néhány vénasszony társaságában kötött harisnyát és fecsegett.

Onnan hamar elmenekült Domokos bácsi, mert a vénasszonyoktól nagyon félt. Azok rendesen házasítani akarták. Hogyne, mikor vagyonos, független és még javakorbeli férfi volt!

Egyszer Jozefin - családi nevén Jucika kisasszony, a három lány közül a legkisebbik, a ki különben szintén megvolt már tizenöt éves, el is fecsegte neki, hogy három néni a tornácra azt beszélte, hogy Domokos bácsinak el kellene vennie az özvegy Zomborynét. De a mama haragosan pattant fel, s azt mondta, hogy no bizony, éppen Domokosnak való a házasság, még csak az kellene! De nincs is az az asszony a világon, a ki hozzá menne!

Ühm! Domokos bácsi egyszerre kihuzza a derekát s megigazitja a kravatlíját. Kedves sógorasszony, hát így vagyunk? Mert én azt ígértem, hogy a vagyonomat a leányoknak hagyom, hát maga azt hireszteli rólam, hogy én egy asszonynak sem kellenék? Pedig tudja jól, hogy nékem nem kellett soha egy sem - de azért ha akarnék - no hiszen, ha én akarnék - majd megmutatnám én!

- De még azt is mondta a három néni - folytatja tovább Juci kisasszony, - hogy Zomboriné ugyancsak kokketiroz a bácsival! De a bácsi teszi magát, mintha nem akarná észrevenni.

- Csakugyan nem is vettem észre - vallja be Domokos bácsi őszintén. - Hát te Jucika láttál-e valamit?

- Én láttam bizony, hogy ő mindig nagyon szépen mosolyog a bácsira, és így tesz a szemével ni, - meg aztán így. - Én is megpróbáltam úgy, mikor a László Gézával találkozom, tudja bácsi, azzal a hosszú fiatal emberrel, a ki nekem udvarol. Jaj, milyen kellemes dolog is, mikor az embernek udvarlója van, még pedig olyan hosszú, hogy mindenki meglátja!

De a bácsi nem sokat figyel tovább a dicsőekre a Jucika hosszú udvarlójáról, megsodorja bajszát, s kiveri pipájából a hamut. A szép özvegy itt lakik a kis fiával velük egy házban, az ablakai éppen a tornácra nyílnak, s talán nem szereti a pipafüstöt.

Ő - Domokos bácsi - ugyan nem sokat törődik ezzel az egész fürdői pletykával, de azért lovagiatlanság volna még annyi figyelemmel sem lenni egy szép asszony iránt. Már pedig ő, ha zsémbes és mogorva is, - de azért mindig lovagias volt.

Ezen a délután Domokos bácsi, szokása ellenére, nem megy ki az erdőbe, magányosan bolyongani, hanem gondosan kikeféli kabátját s készül az öt órai zenéhez.

A leányokon az a bizonyos új párisi ruha van, merészen kihajtott gallérral, s veszedelmesen szűk szoknyával, - s már előre tanakodnak, hogy mit feleljenek a Domokos bácsi szokásos dörmögésére: - Bezzeg az én időmben!

Azonban Domokos bácsi ezuttal csodálatosképen nem dörmög, s a merészen kihajtott gallérokat megjegyzés nélkül hagyja. Csendesén lépdél a sógorasszonya mellett, figyelmesen tekintgetve körül a sétáló közönség között, s csak akkor menekül el riadtan, mikor a sógorasszonyt körülveszik az ő vénasszony-barátnői.

Leül egy félreeső padra, s előveszi zsebéből Vas Gerebent. Azért is, ő olvasni fog ma is, mint máskor szokott, s nem törődik semmivel és senkivel. A szép özvegy sehol sem volt látható, sem a sétányon, sem a kútnál. Bizonyosan kirándulásra ment.

- Kopp! E pillanatban a Domokos bácsi széles karimájú szalmakalapja egy gyöngédtelen ütés következtében az orrára hull, s mire fölszedi, kiegyengeti, s ismét a fejére téve körültekint, egy kis fiut lát maga előtt állani, ki hátratett kezekkel s szétvetett lábakkal kihívólag néz egyenesen a szeme közé.

Ez Marcika volt, a Zomboryné hét éves kis fia, egy neveletlen, haszontalan kis kölyök, az egész fűrdőn híres a vásott csinyjeiről.

- Hova tette a labdámat? - kérdezi hetykén.

- Én nem láttam, kis fiam - felel az öreg.

- Nem-e? Hiszen épen a fejére esett!

Domokos bácsi megtapogatja a fejét, mintha ott keresné a labdát.

- Igen, éreztem - de itt nincs. Talán elgurult valahova. Keressük meg?

Marcika bizalmatlanul néz az öregre, de aztán mégis csak rászánja magát, hogy keresni segítsen neki. Azonban haszontalan; a labda valahova úgy elgurult, hogy nem találják. Marcika végre is türelmét veszítve, toporzékolva dobja le magát a földre.

- A bácsi eldugta a labdámat - bömböli hangosan. - Adja vissza nekem? Miért dugta el!

Domokos bácsi majdnem zavarba jön e vádra s körülnéz, nem hallotta-e valaki?

- No, no, ne sirj oly hangosan, kis fiam! - vigasztalja - majd veszek neked egy másik labdát!

- Nagyot?

- A milyen nagyot csak akarsz.

- Mikor vesz?

- Akár most mindjárt! -

Kézen fogja a gyermeket s elviszi a legközelebbi kis boltba, hol Marcika kiválasztja a legnagyobb gummi-labdát, s miután Domokos bácsi még édességekkel s cukros süteménnyel is megtölti a zsebeit, annyira kiengeszteli a kis fiút, hogy az kijelenti: egy ilyen jó bácsinak ő holnap is szívesen a fejéhez dobja a labdát, ha megígéri, hogy megint vesz neki bonbonokat.

- Hol van a mamád? - kérdi Domokos bácsi némi habozás után, mikor a boltból kijönnek.

- Nem tudom én - felel Marcika vállát vonogatva. - De én nem megyek a mamához, én a bácsival akarok játszani. A bácsi lesz a ló, én leszek a kocsis! Gyi!

Ez mind igen szép, de a bácsi valami egyebet szeretne. Zavartan vakargatja a fejét, s feltekint a fenyőfákra, mintha azoktól várna tanácsot.

- Kedves, aranyos Domokos bácsi - szólal meg most mellette Jucika kisasszony. - Egy nagy szíveségre kérem! Jöjjön le velem a kecskékhöz!

- Mít akarsz te a kecskéknél?

- Hát képzelje csak, az a Zomboryné karonfogta László Gézát, és elhivta magával az alsó kuthoz, kecsketejet inni; már van egy esztendeje is, hogy elmentek, - vagy egy félórája! Pedig László azt ígérte nekem, hogy ma rendezünk egy kirándulást az Olt partjára, holdvilág mellett!

- Hiszen arra még van idő. Most még süt a nap.

- Igen, de előbb össze kell a társaságot hívni, meg aztán - aztán - én is szeretem a kecskéket, - és látni akarom, hogy iszszák a kecsketejet. És se mama, sem a leányok nem akarnak velem jönni, mert mindjárt kezdődik a tombola. De én most nem tudok tombolázni - én látni akarom - a kecskéket!

Tudvalevő dolog, hogy Domokos bácsi soha sem szokott megtagadni semmit. Még ugynevezett haragos pillanataiban is szívesen megtesz akármit, a mire kérik, s ha a leányok a szigoru

mamánál valamit nem tudnak elérni, bizonyos, hogy Domokos bácsihoz fordulnak érte, - legyen az egy séta, egy színház, egy hangverseny, vagy egy divatos kalap. Ő kissé dörmög-mormog, de soha sem tagad meg semmit.

Most azonban még csak nem is dörmög, hanem a napnál is derültebb arccal nyújtja karját Jucikának, s vidám mosolylyal mondja:

- No hát jerünk a kecskékhez! Te is velünk jössz, ugyebár Marcika?

Hogyne! Marcika most már mindenüvé megy a hová Domokos bácsi, s még ha akarná sem tudná őt lerázni a nyakáról.

Lent a völgyben, az alsó kuttánál a fenyőfák sűrű sorai között már alkonyodni kezd. Ott ilyenkor kevesen járnak, mert a közönség a főkuttánál s a tombolánál van. A levegő szelid és enyhe, tavaszi estéhez hasonló miként az erdőben a hegyek között a legforróbb nyárban is lenni szokott. Érezni lehet a lehullott fenyőtükkel borított lágy föld szagát, vegyülve a borvizkut, és frissen fejt tej, a harangvirágok és páfrány illatával. Ott távolabb a kecskeakolnál egy meggyújtott nagy fenyőág füstje szállong szerte, s a vörösen lobogó láng fénye sajátosan válik el az alkonyuló ég szürkés-kék háttérétől.

A kuttánál nincs senki, csak a borviztöltögető lány, kinek kezéből Marcika menten kiüti a meritő-korsót, s vigan, hahotázva száguld tova. Domokos bácsi kifizeti az eltört korsót, s aztán mennek ők is Marcika után, ki már a kecskeakolnál rángatja egy szelid kis szürke gidó szarvát.

Az édes mamája, a szép özvegy, éppen a második pohár habzó tejet iszszá, s édesen mosolyogva kínálgatja Lászlót is, ki lelkéből gyűlöli a kecsketejet, s az édes mosolyhoz olyan savanyu képet vág mint a savó.

A mint Domokos bácsi és Jucika kisasszony föltűnnek a láthatáron, László urfi azonnal bűnbánó arcot ölt, mintha bocsánatot kérne Jucikától, hogy őt itt találja az özvegy és a kecskék társaságában, Zomboryné meg egy diadalmas mosolyt igyekszik elrejteni, s a legújabb stratégiai tudományhoz följegyzni: - Ha a nagybácsival meg akarsz ismerkedni, hivd el az unokahugának udvarlóját sétálni.

Domokos bácsi zavartan köhint kettőt hármat, s nagy hajlandóságot érez magában gyors léptekkel visszamenni ugyanazon az uton, melyen jött; azonban Zomboryné megsejtven ebbeli szándékát, oly nyájas mosolylyal néz reá, hogy most már a legnagyobb udvariatlanság volna nem köszönni neki, s pár szót nem váltani vele.

Domokos bácsi tehát köszön s a kedves egészsége felől tudakozódik.

Ennyi elég Zomborynének. Azonnal átveszi a társalgás vezetését, s finom tapintattal úgy téve, mintha észre sem venné a Domokos bácsi zavarát, kifogyhatatlan bőbeszédűségének árjával elborítja, s olyan ámulatba ejti, hogy a jó öregnek még gondolkozni sem marad ideje.

Egy rövid negyedóra alatt értesülve van róla, hogy az özvegynek szép háza és kis földje van Vásárhelytt, hogy Marcika a legkedvesebb, legjámborabb és legjólneveltebb kis fiu a világon, hogy boldogult férje nagy zsarnok volt, az isten nyugosztalja, - de ő, Zomboryné, minden szeszélyét angyali megadással türe, s hogy bizony nem csodálja, ha Domokos bácsi megunta az agglegénységet és házasodni akar, mert nincs is annál unalmasabb, mint egyedül élni.

Domokos bácsinak ugyan halvány sejtelve sincs róla, hogy ő ilyesmit mondott volna, miután egyáltalán még nem is juthatott szóhoz - de nincs ideje kifejteni e nézetét, mert Marcika ordítva menekül oltalmazó karjai közé egy felbőszült kecske elől, mely kitörvén a karámból fel akarta őt öklelni.

- Oh drága gyermekem! - sikolt Zomboryné magához öelve s titokban egy jó barackot nyomva a drága gyermek feje bubjára - mily halálos rettegésbe ejted szerető anyádat!

- Talán menjünk is haza - indítványozza Domokos bácsi, megragadva az alkalmat, hogy szólhat, s indítványa elfogadtatván, meg is indulnak a keskeny hegyi uton. Elöl Jucika kisasszony, az ő hosszú udvarlójával, mindketten igen vidám, elégedett képpel, utánuk Domokos bácsi, karján Zomborynéval, s ölében a még mindig bömbölő Marcikával - kevésbé elégedett, sőt egy kissé megnyult képpel.

Most hogy személyesen megismerte a szép özvegyet, legkevésbé sem tetszett neki, miként nem tetszett soha életében, - egy nőn kívül - senki sem. Az az egy maga volt a tökéletesség ő előtte. De igen jó volt e világ számára és Isten magához vette, éppen az esküvő előtt egy nappal... De mindez nagyon régen volt már... és azóta a sógorasszonyával és az unokahugaival zsémbel...

A sógorasszony a tornácon állva látja közeledni a menetet, s szörnyen mérgeződik.

- Borzasztó! - mormogja haragosan - az az asszony még behálózza Domokost! Csak ez hiányoznék! Meg kell akadályoznom!

A legjobb módszerhez gondol folyamodni, midőn másnap reggel komolyan így szól hozzá:

- Te Domokos én nem értelek téged! Mit akarsz te? Hát nem látod-e, hogy az az asszony csak bolondozik véled? Mit futsz utána?

Ezzel természetesen azt éri el, hogy Domokos bácsi megharagszik, s most már csak azért is meg akarja mutatni, hogy ő még milyen kapós legény.

- Megbosszantom kissé a sógorasszonyt - gondolja magában - hadd ijedjen meg hogy csakugyan házasodni akarok!

Ő ugyan legkevésbé sincs elragadtatva Zomborynétől, sőt ellenkezőleg közelebbi ismeretség után az asszony szörnyű bőbeszédűsége határozott ijedtséggel tölti el, s a drága Marci gyerek bogáncsszerű ragaszkodása nagyon is terhére van, - de nem tud, hogyan menekülni tőlük, meg aztán - nohát - hadd bosszankodjék kissé a sógorasszony!

És így történik, hogy Zomboryné és Domokos bácsit majdnem mindig együtt lehet látni a sétányon és a kútnál, s hogy Marcika naponta megvendégelteti magát a cukrásznál, hihetlen mennyiségű süteményeket és fagyaltot fogyasztva el.

Zomboryné teljesen meg van elégedve. Igazán nem hitte volna, hogy ily könnyű játéka legyen az öreggel. Mikor minden viszonyai felől tudakozódva fölfedezte, hogy ő lesz a legalkalmasabb özvegye bus magányának véget vetni - attól félt, hogy egy megcsökönysödött agglegénnyel lesz dolga, kit nehezen lehet majd a házasságba beleugratni.

De a jó Domokos bácsi olyan lány volt, mint a viasz. Soha egy szóval sem tiltakozott, akármit is mondott Zomboryné. Igaz, hogy nem is juthatott szóhoz.

Igy tehát Zomboryné kiben némi regényes hajlamok is vannak, úgy határozza el magában, hogy Domokos bácsi a vasárnapi nagy kirándulás alkalmával fog nyilatkozni, s a Csomád tetején akár mindjárt meg is tarthatják az eljegyzést.

* * *

Derült napsugaras hajnallal köszönt be a vasárnap. Öt órára van tervezve a kirándulás, s a társaság nagyobb része szerencsésen össze is gyülekezett fél hétre, egy két sokáig alvó, vagy hosszasan öltöző kisasszonyt kivéve.

Domokos bácsi is kissé elaludta az időt. De azért ugyancsak lassu tempóban öltözködik, pedig már hallszik odalent a fürdőorvos sürgető szava, ki az egész kirándulást rendezi:

- Siessünk, hölgyeim és uraim, siessünk! Dél lesz mire elindulunk!

Domokos bácsi kissé mélabus hangulatban van, s elmerengve áll meg hegymászó csizmái előtt.

- Menjek, ne menjek - számíthatja ujjain - nagyon szeretném a Csomádot látni - de - de.

E pillanatban kinyílik az ajtó, s belép - illetőleg besántikál a sógorasszony, ki elég szerencsétlen volt tegnap kifecamítani a lábát, s így ma nem vehet részt a kiránduláson.

- Te Domokos - kísérel meg még egyszer lebeszélni őt. - Hát csakugyan mégysz?

- Igen - mormogja az öreg ur habozva - szeretném látni Csomádot. Ki tudja lesz-e még valaha alkalmam? Gyönyörű a kilátás onnan!

- De gondold meg! Azt a nagy hegyet megmászni! Nem neked való az!

- Ugyan miért nem? - kérdi Domokos bácsi sértődve. - Azt hiszed: nem bírom már a hegymászt? De biz én bírom! És aztán meg is ígértem már, hogy megyek.

- Zomborynének?

- Igen.

De most már kitör a sógorasszony sokáig visszafojtott haragja, s jól összeszid minden embert, a ki vénségére megbolondul, - minek következtében Domokos bácsi, még ha eddig habozott is, most már gyorsan huzza föl hegymászó csizmáit, s kimenekül a szobából.

A társaság éppen csak még reá várakozott.

A cigányok ráhúzzák az indulót, s vig zsidobongás közt indulnak utnak.

Zomboryné gyöngéd szemrehányásokkal halmozza el késedelmezése miatt, s karjára akaszt egy nagy kendőt s egy kis táskát, Marcika meg kijelenti, hogy a nagy hegyen Domokos bácsi őt majd az ölében fogja felvinni.

Domokos bácsi szeliden mosolyog és nem szól semmit, de az első pihenőnél valahogy úgy kerül-fordul, hogy a két nagyobb lányhoz, Ilka és Lottihoz jut, kik egy nagy kőre telepedtek le pihenni, helyet hagyva magok mellett egy egy-gavallér számára.

- Kedves leányaim - szól gyöngéd gondoskodással - nem melegedtetek-e ki? Nem vagytok-e elfáradva? Majd én itt maradok, hogy ügyeljek reátok. Lotti, add ide a felsődet, te is Ilka. Kapaszkodjatok a karomba mind a ketten!

- Oh köszönjük kedves bácsi - nekem már van kísérem - nekem is. Ime itt jönnek!

Csakugyan jön a két gavallér és mindnyájan fölkerekednek, tovább indulnak és Domokos bácsi, hogy - hogy nem, ismét Zomborynéval marad együtt.

A szép asszony ábrándos hangulatban van, és semmi kifogása sincs az ellen, hogy egy kissé elmaradnak a társaságtól.

- Ah, milyen szép a természet! - sóhajt andalogva. - Nézze, azok a magas hegyek ott, erdőkoszorus fejükkel... és ez a ragyogó, kék égbolt felettünk... Ah, a szívem tágul... Ilyenkor úgy elérzékenyedem... Szeretnék egy engem megértő, rokonkebelre borulva, jól kisírni magam!...

Domokos bácsi mély lelkiaggodalommal tekint körül.

- Jucika! - kiált egyszerre, örömtelten - kedves Jucikám! Miféle vakmerőség arra a sziklára fölmászni? Azonnal jöjj ide!

Jucika s mögötte László Géza bünbánó arccal másznak le a szikláról.

- Csak ezt a virágot szakítottuk le; ni milyen szép kövi-rózsa! Fogadtunk Lászlóval, hogy ki éri el hamarabb? Én voltam az első, persze, - de többet igazán nem mászkálok, csak ne haragudjék, kedves Domokos bácsi!

- De haragszom - igyekszik szigorúan zsémbelni az öreg ur. - Ki látta úgy ugrálni és szaladgálni, mint egy zerge? Még beteg leszel! Most szépen itt maradsz velünk és lassan lépdelsz, mint mi öregek!

Egyszerre hárman is félrehúzzák a szájukat e kijelentésre.

Jucika kisasszony és László legkevésbé sincsenek elragadtatva egy sétától négyesével, Zomborynének meg leginkább a «mi öregek» szó ütötte meg fülét.

- Ami azt illeti, mehetünk mi is kissé gyorsabban - szól. - Hiszen nem vagyunk talán éppen olyan öregek! Én legalább nagyon jól birom a gyaloglást. Boldogult férjem is mindig azt mondta: «Saroltám, te oly fürge vagy, mint egy mókus!» De ha talán ön kedves barátom, lassabban kíván járni, úgy nem tesz semmit, - én szívesen tartok önnel lépést. A gyerekek csak hadd szaladjanak előre!

Lászlónak és Jucika kisasszonynak sem kell több; a következő pillanatban olyan versenyfutást rendeznek a hegynek föl, mintha csak a sima parketten szaladnának végig.

Domokos bácsi lemondásteljes sóhajjal néz utánok, s aztán zord megadással nyújtja karját Zomborynének, hogy kapaszkodják hát bele.

Mély sajnálattal gondol e pillanatban a sógorasszony kificamított lábára. Bezzeg, ha ő most itt volna, nem kellene fedezetről gondoskodnia!

A jó öreg nehéz veriték-csöppet töröl le homlokáról, s magába szállva töredelmesen megbánja még azt a percet is, midőn eszébe jutott megboszantani a sógorasszonyt. Azóta még egy jóízű pipa dohányt sem szivhatott el, mert Zomboryné ki nem állhatja a pipafüstöt.

Miért is jött ő tulajdonképpen fürdőre? kérdezi magától elkeseredetten. Üdülni? No hát most üdülhet.

Zomboryné megáll s egy nagyot sóhajt.

Domokos bácsi érzi, hogy most lovagias kötelessége volna megkérdezni; miért sóhajt, de nincs hozzá elég lelkiereje. Ő is tehát csak egy nagyot sóhajt, s megjegyzi, hogy nagyon meleg van.

- Így nem sokra megyünk - gondolja magában Zomboryné. - Nagyon félénk a jó ember. Föl kell bátoritanom!

Domokos bácsi szerencséjére e pillanatban mentő angyalként rohan elő egy bokor mögül Marcika, ibolyakékre festett arccal s kezeit hangosan bömbölve rázogatja a levegőben.

- A kezem, jaj a kezem! ordít keservesen, s odadörzsölődik a Domokos bácsi világosszürke ruhájához, mely menten kék foltos lesz tőle.

- Jézus Mária, mi történt veled, egyetlen, drága fiam! - sikolt Zomboryné. - Hiszen úgy ügyelek reád, mint a szemem világára, mégis mindegyre valami bajod esik! Oh barátom, kedves barátom, segítsen rajta!... Megszakad a szívem!...

- Nincs semmi baj! - nyugtatja meg Domokos bácsi. - Áfonyát evett az egyetlen, drága gyermek, attól olyan kék az arca. A kezét meg a csalán csipte meg. Katonadolog!

De Marcika tovább bömböl, s kijelenti, hogy ő nem tud többet gyalog menni, mert fáj a keze. Őtet Domokos bácsi vegye az ölébe.

De már erre Domokos bácsi - dacára jó szívének - mégsem hajlandó. Hanem olyanformán egyezik ki Marcikával, hogy odaadja neki a hegymászó botját, üljön fel arra, s menjen hát lóháton. Ostort is vág le számára, egy vékony nyirfaágot, mire Marcika teljesen kibékül, vigan fölkap a botra, s el akar lovagolni.

- Maradj itt mellettünk Marcika! - kiált utána Domokos bácsi, ravasz fortélylyal. - Errefelé medvék is járnak s nem jó, ha a kis fiuk egyedül elkóborolnak! Mi is, jó lesz, ha sietünk, hogy utólérjük a többieket. A Csomádon nem tanácsos oly messze elmaradni!

- Hogyan? - kiált Zomboryné ijedten - csakugyan lehet félni itt a medvéktől?

- Igen. A házmester beszélte nekem, hogy málnaszedő asszonyok találkoztak a napokban a Csomádon egy medvebocscsal. Az anyamedve is valahol közelben lehetett!

- Siessünk - rebegi Zomboryné, s most már ő vonja előre Domokos bácsit. - Ámbár - teszi hozzá nemsokára kissé lecsillapodva - tudom, hogy addig nincs mitől félnem, a mig ön melletttem van! Tudom, hogy ön megvédelmezne engem és kis fiamat! Óh, hiszen láttam, mily jószívű ön mily gyöngéd szeretettel, gondoskodással veszi körül Marcikát - a tulajdon édes apja sem tehetné különben! Oh kedves barátom, ön bizonyára nemcsak a medvék, hanem az élet zord viharai ellen is bátran megvédené minket, ugy-e bár?

- Igen - nyögi ki keservesen Domokos bácsi, majdnem öntudatlanul s csak akkor veszi észre, hogy mit mondott, mikor Zomboryné hálatalt pillantással szoritja meg a kezét.

- Köszönöm, drága barátom, köszönöm - rebegi melegen. - Most már nem félek semmitől és senkitől! Hadd jőjjenek a medvék akár e pillanatba is - nem bánom! Én gyöngye idegzetemnél fogva - bizonyára elájulnék - de ön megvédené engem, tudom!

A jó öregnek oly melege kezd lenni, mintha legalább is három medvével birkóznék már. Nagyot lélegzik, s oly szomoruan, lehorgasztott fejjel ballag, mintha nem is vig kirándulásra, hanem halotti torra menne.

- Hej, de megnőtt ez a hegy! sóhajtja magában, busan konstatálva, hogy még milyen hosszú ut van előttük.

E pillanatban az ut mellett egyik bokor mögül gyanus morgás hallszik, s az ágak még gyanusabb módon kezdenek recsegni-ropogni.

- A medve, a medve! sikolt Zomboryné s azonnal földhöz vágja magát, ígérete szerint oly alaposan elájulva, mintha csak előre betanulta volna.

Egy pillanatig Domokos bácsiban is meghül a vér, de aztán észreveszi, hogy a bokor mögül vigan hahotázva Marcika mászik elő, ki azt a jó tréfát engedte meg magának, hogy megijeszze az édes mamát és a bácsit.

- Tessék felkelni - szól Domokos bácsi Zomborynéhoz. - Nincs semmi baj, csak a kedves kis Marcika volt!

De Zomboryné makacsul vonakodik fölcsudni ájulásából s a szegény Domokos bácsi kétségbeesve vakargatja a fejét.

Jóságos ég, mit tegyen ő most! Sem ecet, sem repülő só, sem illatszer - még csak egy pohár hideg víz sincs kéznél! Ha Zomboryné estig itt marad elájulva, s a társaság visszatérve, itt találja őket - - szép kis história!!

Itt pedig csak nem hagyhatja magára! Elküldené Marcikát segítségért - de a kedves gyermek már rég tovaszánguldott.

- Jucika! Hej, Jucika! kiált végre elkeseredésében oly hangosan, hogy még az itéletnapí arkangyalok sem trombitálhatnak erősebben.

Zomboryné ugyan még arra sem moccan meg, de egy másodperc múlva csakugyan látható lesz a kis leány fehér babos perkál ruhája a fák között. Futva jön le a hegyen, mögötte természetesen az ő hosszú árnyéka.

- Mi baj van, bácsikám? - kiált már messziről. - Jézusom, mi történt?

- Semmi, hugom, csak ő nagysága el méltóztatott kissé ájulni - dörmögi keservesen Domokos bácsi. - Segíts öcsém! szól oda Lászlónak, s nagy nehezen fölemelve Zomboryné oda támasztja a László karjai közé. - A fiától ijedt meg, azt hitte, hogy medve! Éleszsétek föl kedves gyermekeim, - és az Isten áldjon meg benneteket!

- Hol vagyok?!... rebegi Zomboryné, idején látva magához térni; de nagy meglepetésére Domokos bácsi helyett a László Géza és Jucika kisasszony karjai között találja magát.

Domokos bácsi fülére huzott kalappal, gyors léptekkel siet lefelé a hegyen, sokkal vigabb képpel, mint ahogy fölfelé ment.

* * *

- Jézus Mária, mi történt! kiált a sógorasszony rémulten, midőn egy óra múlva Domokos bácsi utra készen, fölöltözve benyit hozzá.

- Semmi lelkem, semmi - nyugtatja meg Domokos bácsi, vigan lóbálva kezében utazótáskáját. Csak utazom haza rögtön. Tisztelem a leányokat! És - teszi hozzá sötéten - a ki valaha említeni meri, hogy én ezen a nyáron fürdön voltam, üdülni - azt kitagadom!

HOMOKRA ÉPÜLT VÁRAK.

Az egész háznál alusznak már, csak az egyik földszinti szobában van még viláosság.

Egy férfi ül ott az íróasztal előtt, s az ernyővel letakart lámpa fényénél lázas, ideges gyorsasággal ír egy levelet.

A levél nagyon hosszú.

Már a nyolczadik oldalt írja tele, szilaj, kétségbeesett panaszszal, haraggal. Egész lelkének keserüségét beleönti a levélbe, s a sors ellen fellázadva ahhoz fordul utolsó jajkiáltásával, a ki mindenkihez legközelebb áll, midőn isten és embertől elhagyatva, halálra sebezve esünk össze vándorútunkon.

Néhányszor lecsapja a tollat, s összeszorított ajkai közül vad, gunyos nevetéshez hasonló hang tör ki. Mintha csak saját magát akarná kinevetni.

Aztán vállat von, s hirtelen befejezi levelét, aláírván magát: - Szerető fiad Endre.

Feláll s megnézi óráját. Tizenegy óra. Még van idő. Nincs miért sietnie. Hajnali három órakor épen elég korán lesz.

Néhányszor fel s alá sétál a szobában; majd az ablakhoz megy, félrehúzza a függönyt s tekint a csillagos nyári éjbe. Lassan, csupa szokásból, szivarra gyujt, kinyitja az ablakot s kikönyököl.

Mégis csak szép az élet.

A csillagok ott fent hogy ragyognak, hogy tündökölnek annak, a ki gyönyörködni tud bennük, s az éjszaka beszédes némaságát hallgatván, úgy érezzük, mintha a fű növést s a föld szívének dobogását hallanánk...

De jó a mai kor embereinek, hogy nem hallják, nem értik meg e hangokat. Elernyedte idegeik nem sokat birnának el belőle, s megölné őket ama zajgás, mely szakadatlan a néma csönd tulsó partján.

A füstkarikák lassu lebegéssel szállnak ki a sötét éjszakába. Szemeivel követi, a mint szétoszolnak, semmivé válnak.

Igy fog semmivé válni nemsokára ő is.

Négy óra mulva alsó-bükki Kanizsay Endre egy pusztá név lesz, melyet néhány napig még emlegetni fognak a jó barátok, ismerősök, aztán fű nő emlékezete és sirja fölé, s távozása nem hagy ürt maga után sehol.

Négy óra mulva meg fog halni, - pedig nem kényszeríti reá senki. Se nem sikkasztott, se amerikai párbajt nem vivott, se becsületbeli adósságai nincsenek, melyeket nem tud megfizetni, sem a felesége nem csalta meg, sem regényes, szerencsétlen szerelem nem bántotta.

És mégis, bármiként ragaszkodik az élethez, át kell látnia, hogy képtelenség, butaság volna csak egy napig is tovább élnie.

Egy olyan zsákutczába jutott, melyből az egyedüli férfias mentő eszközt egy golyóban látta, a pisztolya csövéből.

Legkevésbbé sem érzékenyedett el, midőn saját halálára és temetésére gondolt.

Tetőtől-talpig modern gondolkozásu ember volt, áthatva a kor reális eszméitől, s kicsinylő megvetéssel fordult el minden romantikus, ideális képzelgéstől.

A túlvilágban nem hitt, a haláltól nem félt, a megsemmisülés tudta, hogy nem fáj.

Élt a meddig élnie lehetett, s most midőn már nem lehet tovább, - bár némi keserőséggel ily hitványul porba hullt tervei fölött, - de azért nyugodtan, minden érzelgősség nélkül készült befejezni utját.

Valóban mi sem állt tőle távolabb mint az érzelgősség.

Nem lelkesült, nem ábrándozott és nem rajongott - semmiért és senkiért, »Nil admirari« - volt az ő jelszava is. Egész életében csak egyetlen célja volt: előkelő társadalmi állást foglalni el, s gazdag lenni, hogy aztán nyugodtan, anyagi gondoktól menten élvezhesse az életet, melyet nem fogott fel se jobban, se rosszabbul, mint millió társai.

Szive a szerelem hatalma előtt sem hajolt meg soha. Lenézte azt s tagadta létezését; csupán éhes poéták s holdvilágos, szentimentális kisasszonykák agyrémének tartotta.

Csak egyetlen szerelem létezését és jogosultságát ismerte el, - a mely azonban bizonyára nem kergetett még senkit az öngyilkosságba.

A házasságról is megvoltak a maga modern nézetei. Szerinte minden embernek kötelessége volna csak az esze után házasodni, s főleg arra tekinteni, hogy lehetőleg kiegyenlítődjék így a vagyoni különbség. Nagyon lenézte és megvetette azon exaltált, rajongó bolondokat, kik a romantikus mesét két szerető szivről s a kunyhóról és száraz kenyérről ebben a mi prózai, materiális századunkban akarják megvalósítani, s ostoba házasságaik által csak a proletárok és nyomorultak számát növelik.

Ő okosan akart házasodni.

Hosszas keresés után végre megtalálta a nőt, a ki kellett neki. Egy előkelő régi nemes családból való dúsgazdag özvegyasszonyt. Igaz, hogy hét évvel volt idősebb nála, s két gyermeke is volt, egy fiu meg egy leány. De végre is az nem határozott. Elvette, s ha nem is volt szerelmes belé, de tisztelte és becsülte mint feleségét.

Az összes vagyont, - minden lelkifurdalás nélkül, - magára iratta. A gyermekekről különben szépen akart gondoskodni. A fiut katona-intézetbe adta, s majd annak idejében meg akarta csinálni az utját; a leánykának pedig szép hozományt szánt, s gazdag férjet akart számára keresni, ha majd eladóvá válik.

Minden olyan jól indult. Élete oly nyugodt, zavartalan összhangzattal kezdett folyni, ugy, miként képzeletében megalkotta magának, gond nélkül, függetlenül, kényelemben.

Az asszony is jó volt; mindennel meg volt elégedve, a mit a férje tett, mert imádta őt - és mintha néha egy kissé félénken, egy kissé bocsánatkérően tekintett volna reá.

Bocsánatkérően persze, - mert egy szép reggel alsó-bükki Kanizsay Endre arra ébredt fel, hogy ezen a kerek világon nincsen semmi egyebe, csak egy felesége, a kit nem szeret, és két gyermeke, a kik nem az övéi.

Az egész vagyon, a nagy, bánati birtok, a házak, a részvények, - minden, minden füst és pára.

Néhány kis ügyvédi mesterfogás a rokonok részéről, néhány kis elhibázott spekuláció, néhány vasut, mely sehogy sem akart felépülni, - és ime, a házak összeomlottak, a birtok elsüllyedt, a papirok, részvények hamuvá váltak kezében, - s Kanizsay Endre ma veheti egyik karjára a feleségét, a másokra a gyermekeket s elindulhat velük a világba...

Mit is tegyen tehát?

Nem gondolkozott sokáig. Hogy elváljon az asszonytól s nyomorúságban hagyva őt, újra kezdje az életet, - azt férfiatlanabbnak tartotta, mint golyót röpíteni a fejébe. Az pedig, hogy

hivatalából, melynek fizetése fiatal ember korában még neki egyedül sem volt elég, - most még egy asszonyt és két gyermeket is eltartson, - nem, ez még gondolatnak is nevetséges, képtelenség!

Jöjjön hát a vége! A lassu, kinos, erkölcsi megsemmisülés helyett a gyors enyészet, az anyag elmulása, a felozlás, a semmi!...

Kivette óráját s ismét megnézte. Tizenkét óra mult. Még van ideje. Ujra szivarra gyujtott. Az ablakot nyitva hagyta, hadd jöjjön be a hús, esti lég, s járkálni kezdett a szobában föl s alá. Néha odament íróasztalához, kihuzta a fiókot s kezébe vette a pisztolyt. Megvizsgálta, benne van-e a golyó, könnyen jár-e a ravasza, - aztán visszatette. Majd három órakor... És járkálni kezdett ismét föl s alá, föl s alá szünet nélkül, szakadatlanul...

*

Odakünt a folyosón, az ajtóhoz lapulva, valaki szivszorongva ügyeli e lépések nesztét.

Már egy órája, hogy ott áll; lábai reszketnek a fáradságtól, az izgatottságtól, - de nem mer bemenni. Az első emelet a férfi lakosztálya volt s nem szerette, ha háborgatták, különösen dolgozószobájában.

Néha lehajolt az asszony s a kulcslyukon benézett. De nem sokat látott. A szoba félhomályban volt s csak az íróasztalt világította meg a lámpa.

Hallotta, midőn az ablak megnyilt odabenn. Sokáig csendesség volt, aztán ismét felhangzottak a léptek, gépies egyformasággal, egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő...

- Vajjon miért nem fekszik le? - tünődött magában az asszony. - Igy akarja tán átvirrasztani az egész éjszakát?

Reggel óta, hogy a nagy, régóta rettegett katasztrófa bekövetkezett, még nem beszéltek egymással. Az asszony még csak nem is látta férjét.

Kanizsay még az ebédet is szobájába vitette és egész nap irt, számolt és papirokat rendezett és senkit sem bocsátott magához.

Mikor beesteledett, az asszony sokáig várt reá. Várta, hogy jöjjön fel hozzá, hogy vigasztalják meg egymást s beszéljék meg jövendő életüket.

De ő nem jött. Végre nem birt tovább nyugtalanságával, lement a lépcsőn s megállott szobája ajtajánál. Tizszer is rászánta magát, hogy bemegy s tizszer is visszahuzta kezét a kilincsről.

De most a nagy toronyóra oda künn kongva ütötte el az egy órát. A néma éjszakában lassan bűgött tovább a mély hang, s csendesen rezegeve halt el a messze távolban.

- Eh, minek várjak tovább! - kiált odabenn a férfi. Eldobja szivarját, az íróasztalhoz lép s kihuzza a fiókot.

E perczben halkan megzörren az ajtó kilincse.

- Ki az? - kiált Kanizsay, s gyorsan becsapja a fiókot.

- Én vagyok, Endre, - szól egy halk, bártortalan hang odakünn. - Nyisd ki az ajtót, kérlek!

- Mit akarsz?

- Semmit. Csak látni szeretnék. Oly nyugtalan vagyok!

Endre fölzárja az ajtót.

- Miért jösz, Edith? Tudod, hogy nem szeretem, ha háborgatnak.

- Tudom, bocsáss meg, de már nem bírtam tovább. Ugy vártalak; tudom, hogy egész nap el voltál foglalva, de este, gondoltam feljössz hozzám beszélgetni. De te oly nyugtalan, oly izgatott vagy Endre. Oly régóta hallom, hogy itt járkálsz alá s föl. Miért nem fekszel le?

Endre vállat von s félre fordul.

- Majd lefekszem, - mormogja halkán.

- Igen, feküdj le édesem, - szól Edith gyöngéden. - Ne dolgozd túl magad, ne emészd föl egyszerre minden erődöt, hiszen nagy szükségünk lesz most rá. Én erős leszek, meglásd!

Egy pillanatig habozott, aztán közelebb lépett hozzá s karjába öltötte kezét. Olyan szelid, igénytelen kis asszony volt, kin ugyan nem sok megnézni való volt, ha csak az a törekvés nem, hogy férjének tetszeni tudjon. Szeretett volna az ő kedvéért fiatal és szép, nagyon szép lenni, - de nem volt egyéb, csak jó.

- Oh Endre, - szól odasimulva hozzá, - hidd meg, hogy nékem is nagyon fáj veszteségünk és mégis úgy érzem, mintha majdnem örülnék rajta. Mert a szegénység közelebb fog minket egymáshoz hozni s most a megpróbáltatás napjaiban ismerjük meg csak igazán, hogy mit bírunk egymásban.

Endre hallgatott. Az asszony még közelebb simult hozzá s halk, dédelgető hangon beszélt, úgy, miként gyermekeihez szokott beszélni.

- Te vagy az én erős váram, Endre! Lásd, ez a nagy csapás nem is sujtott le engem oly nagyon, hiszen benned bizom, téged szeretlek - és hálát adok az istennek, hogy csak a vagyont vette el tőlem s nem téged, vagy gyermekeimet! Istenem, mikor ma reggel úgy sirtam, egyszerre csak eszembe jutott, hogy milyen hálátlan, rossz teremtés is vagyok én, hogy kész volnék kétségbeesni, mikor még annyi minden, - a legdrágább megmaradt nekem! Mi lenne belőlem, ha téged veszítettelek volna el, vagy gyermekeimet?... Tudod-e, a reggel a kis Erna odajött hozzám és ő is sirt és kérdezte: - Miért sirunk mi most, anyácskám? - Szegények lettünk, Erna, - mondtam neki. - Ezentul nem lakunk ilyen fényes palotában, csak egy kis szobánk lesz! - Erna elkomolyodott; ő már nagy leányka és megértett mindent. De aztán megölelt s azt mondta: - Anyácskám, milyen jó, - legalább akkor apa is velünk lesz mindig! - Endre, azok a gyermekek úgy szeretnek téged, mintha tulajdon édes apjuk lenné! Oh meglátod, boldogok leszünk mi együtt így is!

Endre úgy érezte, mintha torkát egy láthatatlan kéz egyszerre összeszorította volna. Egy percre valami hirtelen jött, buta, rémülethez hasonló érzés vett rajta erőt s szeretett volna felordítani, hogy e fojtogató kéztől megmeneküljön. Csöndesen lefejtette magáról az asszony karjait s ismét járkálni kezdett a szobában.

De Edith csak beszélt tovább. Most már nem volt félénk, bátortalan többé. Szemei fényesek és ragyogók lettek, sőt mintha termete is megnőtt volna egy kissé.

- Nos és utoljára mi is az a szegénység, Endre? Csak egy puszta fogalom, semmi egyéb. Ha szeretjük egymást, akkor gazdagok vagyunk és könnyen el tudunk viselni minden nélkülözést. Lásd, mikor én annyi kérő közül, kik engem, a gazdag özvegyasszonyt körülvettek, téged választottalak ki, a te szavaidat hallgattam meg, biztosan tudtam, hogy benned nem fogok csalatkozni soha, mert te vagy a legjobb, a legnagyobb, a legnemesebb valamennyi közül, ki támaszunk leszel, nekem és gyermekeimnek, az élet bárminő körülményei között. Igen Endre, mi egymáshoz tartozunk egy egész életen át; nem egy napra, egy órára mentem hozzád, hanem egy egész életre, jóba és rosszba egyaránt s az a kimondott eskü, hogy Isten engem úgy segítjen, - nem csak egy puszta szó volt... A te oldalad mellett Endre nem fog nekem fájni a nélkülözés és éretted, meg gyermekeimért szívesen megtanulok dolgozni és eltűrni akármit!

Két köny, de nem a bánat könye, gördült alá szeméből. A mit mondott most, nem a regényekből vette, hanem szive mélyéből. Igen, mert vannak még olyan asszonyok s talán nem is olyan kevesen, kik szivesen odahagyják a fényes palotákat s elmennek padlót sikálni azért, a kit szeretnek.

Endre már rég felhagyott sétájával s összefont karokkal állott az ablak előtt. Arczát elfordította az asszony elől. Nem szólt semmit. Mit is szólhatott volna? Mély, zokogásszerű sóhaj tört fel melléből. Edith odament hozzá s aggódva kérdezte:

- Rosszul vagy édesem?

- Nincs semmi bajom, - felelt Endre kinos erőlködéssel, hogy hangja nyugodt legyen.

- Jőjj velem, Endre. Menjünk fel az én szobámba. Ott jobban lehet beszélgetni.

- Majd később. Holnap. Hagyj most magamra Edith!

- Akkor feküdj le kérlek és aludj. Pihend ki magad.

- Igen, majd aludni fogok...

- Jó éjt Endre. És holnap megbeszélünk mindent, ugyebár?

- Igen, majd holnap...

Aztán megfordult s megcsókolta az asszonyt, oly érzelmmel, minővel talán még soha s az ajtóig kísérte, csendesen, nyugodtan, a nélkül, hogy egy vonás megrándult volna az arczán.

De a mint bezárult utána az ajtó, a mint elhangzottak halk, könnyü léptei a folyosón, az erős, elszánt, józan férfi egyszerre arczára csapta két kezét, és térdre roskadva az ajtó előtt, hangos, kinos zokogásban tört ki.

Ugy érezte, mintha egyszerre elvesztette volna a talajt lábai alól s ő vak rémülettel hullana alá egy örvénybe, melyet azelőtt nem látott s melynek létezéséről fogalma sem volt.

Hova lett a józan, hideg nyugalom, melylyel a halálra készült; a cynikus megvetés az élet iránt, melynek egyedüli jóságát csak abban találta, a mit ő képzelt benne jónak!

Hát létezik még valami egyéb is, a mi széppé és kívánatossá tudja ezt tenni? Hát lehet-e szelid megadással, kibékült szívvvel is menni a nyomoruság elé?

Oh ha annak a lenézett, mehtagadott szerelemnek csak egy szikrája élne lelkében, mily könnyü lenne most kézenfogva elindulni a nélkülözés szomorú útján, szívének választott asszonyával... De az a szerelem, a melyben ő hitt, nem adott néki erőt, ime semmihez...

Oh csak egy csöppet most azokból a kigunyolt, romantikus eszmékből, a melyek nélkül olyan jól meg tudott mindeddig élni...

Oh csak egy parányit abból a megvetett, lenézett idealizmusból, melyet a mai világban olyan nevetségesnek találnak ő és ezer meg ezer társai...

Oh csak egy szikráját ama hatalmas, sziklaerős hitnek, a mely istent istennek hiszi s bizalommal tud az ég felé tekinteni, a melyen túl nem az iszonyu Semmit látja...

De hiába, hiába...

Az égető férfi könyek immár nem bírják visszaadni lelkének, a mi belőle örökre kiveszett; a mit nem ápolt soha, a mit szinte restelt volna is kimutatni a józan, okos és számító világ előtt s a mit örökre elnyomott már benne az anyagiság, a haszonlesés, az önzés, a szofizmák, a materiálizmus sivár, rideg bölcselete...

Rég elhajította már a vándorbotot, melyet a szeretet és hit jeleivel felékesítve azok adtak egykor, kezébe, a kik szerették és imádkoztak érte. És most midőn ime a sötétlő örvényhez ért, nincs semmi, a mi átsegítené rajta, nincs semmi, a mibe belefogódzhatna - s a mi idáig hozta, az fogja bele is taszítani az örvénylő vadvizetekbe...

Iszonyodva ugrott fel. Erőt kezdett rajta venni a haláltól való félelem, az a megmagyarázhatatlan, ösztönszerű borzadály, a mely mindenkit elfog, mikor szentől-szembe áll az ismeretlennel, - s lelkében kezdetét vette azon észvesztő küzdelem, melynek az utolsó órákban oly iszonyúan alá van vetve az, a ki maga akar ur lenni istentől adatott élete és halála fölött...

- Minek meghalni? - kiáltott föl kinlódva. - Én élni akarok, élni fogok!

De a másik percben már érzé, hogy nem lehet, nincs ereje hozzá.

És zokogása, melylyel a földre borulva vergődött, a miserere szomorú jajszava volt, melyre nem felelt vigasztaló szózat sehonnan.

Lassankint lecsendesedett. Felindulását rendre legyőzte felébredő férfiassága. Felállt, megtörölte arcát a könnyektől s kisímitotta homlokáról zilált haját.

- Nos hát, - mondá nyugodtságot erőltetve magára. - Kisértsük meg, megalkudni az étellel. Lássuk, gondolkozzunk kissé felette.

Leült az íróasztalhoz. A lámpát, mely már alig pislogott, eloltotta s egy gyertyát gyújtott meg helyette. Aztán kivette a pisztolyt s maga elé tette.

- Beszéljünk előbb egy kissé okosan, józanul magunkkal. Meghalni mindig van idő.

Fejét kezére hajtotta, de gondolkozás helyett szinte önkénytelenül olvasni kezdte a levelet, melyet anyjához írt.

Oh mennyire nem visszhangoztak most lelkében e szavak, e vad kiméletlen harag és fellázadás a sors ellen. Most nem volt szívében egyéb csak fájdalom, véghetetlen, kimondhatatlan fájdalom... Lassan összetépte a levelet s mást akart írni a helyébe, gyöngédet, bocsánatkérőt, szomorút...

De különös igazán. Miért is írt éppen anyjának? Miért nem inkább nejének, vagy barátjainak?

Miért éppen anyjának, kivel nem is valami jó viszonyban élt, kit már oly sok éve hogy nem látott, s ki oly messze lakik innen, ott távol a hegyeken túl, a sötétlő fenyvesek között. Ez öreg, vallásos lelkű asszony, az ő kicsinyes fogalmaival, ósdi, elavult nézeteivel, melyek annyiszor jöttek ellentétbe az ő elveivel és nézeteivel.

De csak azóta, hogy nagy lett, hogy férfi lett, a mióta elkapta az élet hullámzó áradata, mely oly messze elsodorta őt onnan a fenyvesek közül, hogy a visszavezető utat nem találhatja meg többé soha.

Csak mint egy távoli, ködbevesző kép tűnik föl előtte az a csöndes, elrejtett kis városka, az ő régimódi, sajátos épületeivel, melynek alvó légköréből egykor úgy óhajtott menekülni. Elmenekült - és utja, mely onnan elvezette, ime hol végződik.

És látja a házat, a régi nemesi udvarházat, faragott kapujával, oszlopos verandájával és virágos kertjével, a sok-sokféle színű, nyiló violával és illatos rezedával benne... És ott fenn a dombon a fehér falu, egyszerű kis templom, hová vasárnaponként oly hűségesen eljárt imádkozni az édes anyjával; és a templom megett az árnyas sirkert s a két óriási szomorú fűz, mely beárnyalja a kriptát, hol apja koporsója nyugszik s hol az övé is majd nyugodni fog...

Eszébe jut apja, kit még gyermekkorában vesztett el, s eszébe jut, midőn először látta őt fényes diszmagyar ruhában, karddal és mentével, midőn mint megyei követ valamely

ünnepélyre készült. Ő ott állott előtte és bámulattal eltelve nézte s szívében lánggra kapott egy hatalmas vágy, hogy egykor ő is oly nagy legyen s fényes diszmagyarban drágaköves arany csattal, villogó karddal mehessen a király elé...

Oh gyermekkor édes, lángoló nagyravágyása, oh képzelet ragyogó tündérialmai, mily káprázatos fényben kezdődtek, - s milyen sivár, szürke csalódásban végződtek be!

És hová lettek azok az édes-bús, gyöngéd érzések, melyek a serdülő fiu lelkében ébredtek, midőn a szelid piemonti költő emlékiratait olvasgatta börtöne szomorú éveiről?.. Hova lettek a könnyek, melyekkel megsiratta szenvedéseit?... Hova lett a vágy, hogy bár ő is oly szelid és jó tudna lenni, oly hősi és olyan istenfélő?... Hova lett a lelkesülés, melylyel bajtársaival hajdan eljátszották a carbonarik összeesküvését? És ő volt Pellico Sylvio, ki nem árulta el társait, hogy magát megmenthesse, hanem inkább szenvedett rabságot tiz éven át... És ő volt Kinizsy Pál és ő volt Zrinyi Miklós és Hunyadi János és a többi lánglelkű hős is mind...

És mindeme lángból, lelkesedésből mi maradt?... Nem tudott megőrizni egyetlen parányit sem! Oly végképen kiölte azt mind belőle az élet, hogy most még csak egy kis szikrája sem világíthat be többé a sötétségbe, mely ime reáborult...

Lehajtotta fejét kezére s lassan folytak alá könnyei. De e könnyek már nem az előbbi szilaj, kétségbeesett kitörés könnyei voltak. Veszteségét siratta most is, de nem azt, a melyért meg akart halni, hanem lelkének elkallódott, eldobott kincseit, melyeket elveszített örökre, visszahozhatlanul...

És föltűnt előtte még egyszer édes anyja arca, a mint kis ágya fölé hajolva megsimogatta arcát és látta a mint vasárnap reggel kézenfogva vezeti őt fel a dombra a kis templomba, hol letérdelvén, egykor oly buzgón imádkozott:

- Mi atyánk, ki vagy a menyekben...

*

Hajnal felé Edith egyszerre hirtelen fölébredt. Valami különös félelem, nyugtalanság vett rajta erőt. Fölugrott ágyából, hamar magára kapta ruháit s lesietett a lépcsőn.

Az ajtónál ismét megállt hallgatózni, miként az éjjel. De nem hallatszott semmi nesz.

- Bizonyára alszik, - gondolta magában s halkán, óvatosan kinyitotta az ajtót, hogy megnézzé.

Odabenn mély csöndesség volt.

Az íróasztalon a csonkig leégett gyertya pislogott még s ott hevert az összetépett levél.

A nyitott ablakon betévedt a fölkelő nap egy ragyogó, meleg sugara s megvilágította a divánon fekvő férfi halvány, hideg, kibékült arcát.

Igen, - aludt már - mindörökre.